

16DE ZITTING. — 4 JANUARIJ.

*Mededeeling van ingekomen stukken.*16de ZITTING.

ZITTING VAN WOENSDAG 4 JANUARIJ.

(GEOPEND TEN 11 URE.)

Ingekomen: een verzoekschrift. — Verslagen uitgebragt door de Commissie voor de Verzoekschriften. — Algemeene beraadslaging over de wets-ontwerpen tot vaststelling der Staatsbegrooting voor 1865; aanneming van hoofdstuk I.

Voorzitter: de heer **Philipse**.

Tegenwoordig, met den Voorzitter, 31 leden, te weten de heeren:

van Swinderen, Michiels van Kessenich, van Nispen van Pannerden, Nobel, Messchert van Vollenhoven, Fransen van de Putte, Smit, van Beeck Vollenhoven, Taets van Amerongen, van der Heim van Duyvendijke, de Vos van Steenwijk, van Eysinga, Tonckens, Cost Jordens, Schimmelpenninck van der Oije, van Rhemen van Rhemenshuizen, van Meeuwen, van der Lek de Clercq, Boreel van Hogelanden, Hengst, Verschoor, Huydecoper van Maarsseveen, Sassen, van Heeckeren van Wassenaer, Hartsen, Cremers, Blankenheym, van Vollenhoven, van Sasse van Ysselt en van Aylva van Pallandt;

en al de heeren Ministers.

De notulen van het verhandelde in de vorige zitting worden gelezen en goedgekeurd.

De **Voorzitter** deelt mede, dat is ingekomen een adres van P. Vreede Bik en D. C. A. van Hogendorp, verzoekende dat de nevens hun adres gevoegde afschriften van het adres, door hen en andere gewezen hoofden van gewestelijke en plaatselijke besturen op Java aan den Koning ingediend, aan de leden der Kamer mogen worden ter hand gesteld.

Dit adres zal worden verzonden naar de Commissie voor de Verzoekschriften.

De Commissie voor de Verzoekschriften brengt de navolgende verslagen uit:

De heer **Smit**, lid der Commissie:

I. In handen uwer Commissie voor de Verzoekschriften is gesteld een adres van de kamer van koophandel en fabrieken te Apeldoorn, dd. 19 December ll., houdende bezwaren tegen het steeds onbevaarbaar blijven van het verlengde Griftkanaal van Apeldoorn naar den IJssel bij Dieren. Die kamer wenscht dat men niet langer met eene volledige en afdoende voltooiing wordt geleid, maar dat door doortastende maatregelen dit zoo hoogst noodige en nuttige werk worde tot stand gebragt.

Daar dit adres betrekking heeft tot waterstaatswerken van algemeen nut, waarvan in verschillende wets-ontwerpen, bepaaldelijk in hoofdstuk V der Staatsbegrooting sprake is, meent uwe Commissie u te moeten adviseren, dit adres ter inzage van de leden ter griffie neder te leggen.

II. In handen uwer Commissie is gesteld een adres van jhr. M. Salvador, dd. 20 December ll.

Dit adres strekt tot geleide van 45 exemplaren eener brochure, waarvan de adressant aan ieder onzer op de meest verplichtende wijze een exemplaar aanbiedt.

Het adres zelf handelt zeer kort over een doelmatigen aanleg van spoorwegen op Java, in verband tot andere belangen. Daar dit adres betrekking heeft tot den aanleg van spoorwegen op Java in verband tot de militaire defensie en de belangen van derden, heeft uwe Commissie de eer u te adviseren, dit adres ter griffie neêr te leggen ter inzage van de leden.

De Vergadering vereenigt zich achtereenvolgens met de voorgestelde conclusien.

Aan de orde is de behandeling van de ONTWERPEN VAN WET TOT VASTSTELLING DER STAATSBEGROOTING VOOR 1865.

De algemeene beraadslaging wordt geopend.

De heer **Fransen van de Putte**: Mijnheer de Voorzitter, wanneer, gelijk in dezen oogenblik, ook deze Kamer geroepen is om, bij de behandeling der begrootingswetten, de algemeene en bijzondere belangen der natie te bespreken met of tegenover 's lands bestuurders, dan vind ik voor mij dien toestand het eenvoudigst voorgesteld door de gelijkenis eener reederij voor de groote vaart in het beeld der reeders tegenover hunne scheepsgezaghebbers.

Die reeders vertegenwoordigen al de deelhobbers, leden der maatschappij.

De gezaghebbers moeten daarentegen niet alleen het oog hebben op de belangen der maatschappij, maar tevens van de toerusting en aankleve van dien, der zaken welke zij te beheeren hebben, de reis gedurende een geheel jaar en de verantwoording daarover. Hoe veel algemeene kennis van zaken die reeders ook mogen geacht worden te bezitten, zij zijn over het algemeen de zeewaardige mannen niet, die het schip onder allerlei omstandigheden en slingeringen voor schade, aanzeilen of stranden moeten beveiligen: dat zijn de gezaghebbers.

Deze zijn het dan ook die niet alleen de gewone, maar ook de buitengewone behoeften moeten beramen. Doch ook zij zijn menschen, niet vreemd aan eigen inzichten en meeningen, die dikwijls zoo diep wortel geschoten hebben, dat ze niet zelden door hen worden verward met hetgeen men beginselen noemt. Eigenaardig is het dat zij hun deel wenschen te hebben in de vinding of toepassing van de vooruitschrijdende wetenschap ter ontwikkeling der maatschappij voor hare grootheid in huuze eer. Zij stellen daarnaar hunne eischen; de raming van uitgaven moet ze daartoe in staat stellen; de daarbij gunstig voorgestelde uitkomsten zullen ze dekken.

De reeders ontvangen, onderzoeken. Zij wegen die voorgedragen uitgaven, en leggen die in de schaal tegenover de genoegzaam zekere inkomsten der maatschappij, waarvan de evenaar door

II. *Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865.* (Algemeene beraadslaging.)

den standaard der ervaring wordt opgehouden; om echter beide in evenwigt te brengen, moet er aan de laatste ietwat toegevoegd worden, van wat de gezaghebbers als zeker hebben voorgesteld. Maar de reeders zijn niet zoo diep ingewijd in de kennis der nautique wetenschap. Reeds daaruit ontstaat twijfel, want de ervaring heeft geleerd dat het einde niet altijd aan de voorgestelde uitkomst beantwoordt, of wel dringt tot meerdere en meerdere uitgaven, die de krachten der maatschappij kunnen te boven gaan.

Heeft de uitkomst van vroeger bewezen dat de schuld aan de gezagvoerders te wijten was? . . . en zoo al, was het dan aan onervarenheid, aan te veel of te weinig voortvarendheid, aan te ruime uitgaven tegenover verkeerd toegepaste zuinigheid, aan overprikkelde eerzucht in de wijze waarop het gezag was uitgevoerd, of waaraan anders toe te schrijven?

Wie van de reeders zal het beslissen — zij waren niet aan boord — het oordeel van derden bleef onbestemd, zoo niet onbewezen.

Is het wonder, Mijne Heeren, dat de beslissing, zoo uiteenlopend als het oordeel, veelzijdig kan zijn: de een *huilt* om het *gevraagde toe te staan*, de andere om het te *weigeren*: wie zal de verantwoording op zich nemen? In het eind beslist niet zelden eene onzekere meerderheid over de zekere doch onbekende toekomst, vaak gesteund door de meerdere of mindere mate van vertrouwen op de persoonlijkheid der gezagvoerders, of op hunne op den voorgrond gestelde beginselen, al is er soms twijfel gerezen of deze in het wezen of in de toepassing wel in volkomen harmonie zijn met de belangen der maatschappij, hun aanbetrouwd. Mij dunkt, Mijneheer de Voorzitter, dat ik dit beeld niet verder behoef te ontleden om er de waarheid van te doen erkennen, want er behoort veel inspanning, veel arbeid, veel zelfstandigheid toe om op dat beeld eene uitzondering te maken.

En toch worden wij daartoe gedrongen, omdat wij beschikken over bijdragen niet alleen van de rijken, van de gegoeden in den lande, want aan menigen penning van de belastingen, die wij helpen verordenen, kleef het zweet van den nijveren burger, de traan van weduwen, of van eergierige behoeftigen. Het is deze gedachte, Mijneheer de Voorzitter, die mij vaak drukt, maar die tevens dringt om zonder aan partijschap zelfs te denken, zonder volgeling te worden, mij tot de kalme overweging der zaken te bepalen, om uit het verledene een blik op de toekomst te vestigen, en bij de ervaring, dat dezelfde oorzaken meestal tot gelijke uitkomsten leiden, vrijelijk de slotsom mijner overwegingen uit te spreken, steunende bij de Regering op het beginsel van eerlijke vrijzinnigheid dat op hare banier geschreven staat — en bij deze Kamer op de groote mate van humaniteit die haar vereert.

Door beide blijf ik dan gevrijwaard tegen de veelal te strenge toepassing van de nog al gehuldigde stelling: „Hij die niet voor mij is, hij is tegen mij”, wanneer ik mij niet altijd een gedwee volgeling kan betoonen; terwijl ik door mijn vrij uitspreken de meening niet verloochenen zal, dat van eene constitutionele instelling strijd onafscheidelijk is, want door mijn volgend betoog wordt dit bevestigd. Een betoog, dat de vrucht is van een naauwgezet, onbevangen overleg voor wat ik bij deze begroting mag overzien, toegewezen; wat ik daarentegen meen te moeten tegen spreken, zoo niet weigeren, voornamelijk met het oog op de finantieel voordragten der Regering; want al zien wij den bodem der schatkist nog niet, zij wordt sterk aangesproken — voor de eischen van den tijd. In *beginsel* sta ik der Regering ter zijde tot ontwikkeling der intellectuele en materiele krachten van het Nederlandsche volk en den Staat; maar tegenover het *drijven* daartoe, waarvan in de andere Kamer door den Minister is gewaagd, tegenover dat *drijven* stel ik liever het *leiden*. Door het *drijven* overprikkelt men vaak de aanwezige krachten en ontmoedigt men het willen; door eene zachte, volhardende leiding spaart men de eerste, wekt men het laatste op en overwint men gemakkelijker den niet onnatuurlijken tegenstand en traagheid om het verouderde los te laten, bij de gehechtheid aan het bekende, bij den twijfel omtrent het nieuwere en het onbekende in uitkomst.

Dit laatste, voor zooveel den gang van het *binnenlandsch bestuur* betreft, reserverende ik mij het bespreken van een speciaal punt tot de behandeling van hoofdstuk V.

Over het *buitenlandsch bestuur* waag ik het nog niet een oordeel uit te spreken; — ik zal afwachten wat de tijd leeren zal — en begin met vertrouwen te schenken.

Ik mis de kennis van *regtsgeleerdheid* en stel mij voor bij de behandeling van hoofdstuk IV A den Minister van Justitie alleen mijn wensch te doen kennen omtrent de herziening van het hypotheekstelsel en eene wet tot afschaffing der tienden, beide welke de Minister door eene soort van zonsverduistering voor het oog der belanghebbende menigte bedekt, en een vriendelijk maanlichtje

doet schijnen over de gebreken der wet op het notariaat, waarvan Zijne Excellentie de gebreken niet betwist.

Het cijfer voor *Oorlog* ontstemt mij nog altijd; ik bemerk met bevreemding uit het verslag dezer Kamer over hoofdstuk VIII, dat daartegen geen bezwaren zijn gerezen, maar die zich wel zouden kunnen voordoen tegen vermindering, uit bezorgdheid voor 'slands verdediging. Ik zal afwachten of in mijn bezwaar door niemand wordt gedeeld, meer deskundig, en hoop nu of bij hoofdstuk VIII iets te vernemen omtrent de defensie van Amsterdam en de Zuiderzee, bijaldien bij den Minister daartegen geene overwegende bezwaren bestaan.

Dat van *Marine* schijnt zich op te lossen in een nieuw stelsel — waarover bij die begroting c. q. nader.

Kolonien, dat groote strijdpunt van het heden. Waarom zou ik er mijne denkwijze over terughouden? Dat zou zijn de onpartijdigheid prijs geven, pligtverzaking van mijne betrekking te dezer plaatse.

Nu deze Minister aan het werk is, meen ik hem den tijd te moeten laten om de vrucht van zijn arbeid te leeren kennen niet alleen uit de cultuurwet, maar ook uit die betreffende het grondbezit. Ik dring op de indiening aan nog in den loop van dit zittingjaar. Die ontwerpen zullen zijn stelsel in zijn geheel doen kennen, zelfs aan hen die beweren nog niet te weten wat hij wil, — en tot zoolang acht ik allen strijd over zijn koloniaal beleid vruchteloos.

Ik ben nu genaderd tot het belangrijke betoog door den Minister van Finantien geleverd bij de indiening der onderwerpelijke begrotingswetten. Ik wensch dat thans niet te beschouwen uit het gezichtspunt hetwelk ons door een geacht spreker in de andere Kamer is herinnerd: dat Nederland de roemlooze eer toekomt aan het hoofd der Westersche Volken te staan op wier ingezetenen de meeste lasten drukken, want tot heden behoort het tevens tot die weinige Staten van Europa waarop het finantieel vertrouwen van den handelsstand en den rentenier nog niet geschokt is. Maar het is onze dure pligt dat vertrouwen te helpen schragen en alle pogingen aan te wenden om dien druk van lasten te verligten.

Tot dit laatste wensch ik echter geen overdreven middelen te zien aanwenden, daar de nood zulks niet eischt. Stonden wij in dezen oogenblik voor den toestand, die het initiatief eischte tusschen geldleening of anticipatie op te verwachten bijdragen, ik zou wel denklijk tot het laatste als redmiddel besluiten. Maar nu zoodanige toestand die van het oogenblik niet is, nu kan ik de overmoedigheid niet steunen om zooveel meer tot amortisatie van schuld te bestemmen als effectief de gevestigde middelen van den Staat dat gedoogen. Van dat later is toegevoeld kon de Minister destijds niet gewagen; evenmin kan dat nu tot zijn verdediging strekken. In betrekkelijk weinig jaren hebben wij, tegen luttel ontheffing van reële lasten, — de staatsschuld met millioenen verminderd; — wij blijven die lasten aan de natie opleggen om hare intellectuele en materiele belangen te bevorderen: 100 en meer millioenen worden daarvoor geëischt. Slechts een deel van het levend geslacht zal er gaandeweg de vrucht van proeven; zij rijpt voor het volgende, die met zijne nakomelingen er het volle genot van zal kunnen smaken. Wordt er dan voor hen niet veel, zeer veel gedaan, niet genoeg wanneer wij daar benevens elken werkelijk *overgegaarden* penning tot schulddelging aanwenden? Schulden grootendeels ontstaan onafhankelijk van onzen wil; maar om Nederland te bevrijden van overheersching, daarna om met eere tot definitieve scheiding te geraken van een opgedrongen huwelijk, kortom, om tot zelfstandigheid terug te keeren, een staat van welvaart te bereiken, waarvan ook aan onze kinderen het erfdeel kan te beurt vallen, wanneer wij blijven waken tegen inwendige verdeeldheid, uit partijschappen zoo vaak ontstaan, *waken* dat de bodem der schatkist niet zichtbaar wordt!

Tot dit laatste hebben wij den sleutel van het tweede slot der schatkist in onze hand. Laat ons dien niet uit de hand geven om voor tijdelijk rentengewin eenen weg in te slaan, die voor de toekomst verderfelijk kan zijn en waartoe de Minister van Finantien den sleutel van het eerste slot *noodeloos* onvoorzigtig genoeg reeds in het slot gestoken heeft.

Ik zeide *noodeloos*, omdat, gelijk dit uit het verslag dezer Kamer over hoofdstuk I (algemeene beschouwingen) duidelijk blijkt, voor de stelling van den Minister pleit *niets* dan de zucht tot *grooter amortisatie* dan die de *schatkist* op dat oogenblik *gedoogde*, dat is de stralenkrans, die hem van de beursmannen wacht en hem toelacht; de aureole die hem zal omgeven nu in dezen strijd de voorstanders van amortiseren — quand même — de overwinning zullen behalen. . . . Ik betreur dit voor den Minister zelve, en wensch hem liever voor bedaarder, praktisch doelmatiger voorstellen een duurzamer eiken lauwerkrans om de slapen te helpen vlechten.

De Minister beweert dat in de staatskas steeds te veel geld

II. *Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865.* (Algemeene beraadslaging.)

ongebruikt aanwezig is. Ik beweer dat dit *thans* het geval niet was, nu al de batige sloten van vorige jaren onder de Middelen zijn opgenomen, zóó zelfs dat hij meende het vermoedelijk, *nu* genoegzaam zeker overschot over de even voldongen dienst 1864 niet te mogen aanspreken, maar als waarborg te moeten behouden.

Als waarborg, ik vraag dan: hoe toch? Was het mogelijk met f 5 000 000 de geanticipeerde f 8 000 000 te dekken?

Maar in 's Ministers voorstelling lag dit ook niet, want hij beweert dat de producten daarvoor reeds aanwezig zijn.

Is dit waarheid, waartoe dan dat *prelevement*; waarom die, in ieder geval nog niet uitgelote, dus nog niet verzilverde waarde niet intact gelaten, en zoo niet geheel, dan een gedeelte van het overschot der Nederlandsche dienst 1864 tot verhooging van amortisatie gebruikt? Want uit het verslag blijkt duidelijk, dat op deze wijze boven de 14½ miljoen gulden voor spoorwegen 5 miljoen gulden konden geamortiseerd worden, en van de dienst 1864 nog circa f 31½ miljoen beschikbaar bleven, dus niet, zoo als de Minister in § 5 van Zijn Excellentie's antwoord gelieft te zeggen: » dat het overschot van 1864 door die becijfering reeds eene bestemming ontving. »

De Commissie van Rapporteurs ben ik dank schuldig voor de opname mijner voorstelling in cijfers, die des Ministers waarheids-lievenheid als volkomen juist erkent; en deze dan ook niet zal ontkennen dat dergelijk eenvoudig overzicht voor de natie duidelijker ware geweest dan op de meer ingewikkelde wijze waarop Zijne Excellentie die heeft voorgedragen, *alleen* om de noodzakelijkheid van dat prelevement aan te toonen ten einde niet 5, maar 11 miljoen gulden te amortiseren, hetgeen Zijne Excellentie almede erkent; doch zich vergist als hij zegt, dat volgens hem ruim 8 miljoen gulden meer zou geamortiseerd worden, daar het verschil tusschen 5 en 11 maar 6 miljoen is.

En al kan de Minister zich nu de woorden van een zijner hoogst bekwame voorgangers toeëigenen, namelijk: » dat de *omstandigheden* hem geholpen hebben, Zijne Excellentie kon het niet voorzien dat hem nog 4 à 5 miljoen gulden zouden toevloëijen. Die omstandigheden moeten hem te meer beschamen, want het prelevement verliest er al zijn waarde door, en de 2de maal 3 ton, die de Minister zegt dat over dit en het volgend jaar over de 8 miljoen gulden meer geamortiseerd, gewonnen worden, evenzeer, want ze zullen nu werkelijk uit het saldo, dienst 1864, kunnen genomen worden; destijds waren ze niet bekend en de amortisatie had dus tijdelijk uit de fondsen van de spoorwegen moeten genomen en later uit de Oost-Indische baten gerestitueerd worden.

Ik vraag waartoe die *omwegen*, waartoe die *onjuiste* voorstellingen der begrooting van een Minister, die de waarheid zegt te willen en ze evenwel door zijne voorstelling verduistert, om de zalving die hem toch door de nu opgekomen omstandigheden zou te beurt gevallen zijn, maar waarvan hij zou teruggehouden zijn bijaldien in deze zitting de Nederlandsche comptabiliteitswet ware behandeld en aangenomen kunnen worden? Zij had dan den regel gesteld.

Bij die wet behoort de regeling van de Oost-Indische bijdragen op de Nederlandsche begrooting, en tot dat dat onderwerp in behandeling zal komen had de Minister zich van dat beschikken over toekomstige Oost-Indische baten behooren te onthouden, en dat ontwerp door deze beschikking niet moeten praëjudicieren, zoo als ik het al nog als niet gepraëjudiceerd beschouw; te minder daar men nu geleid is om over de zaak na te denken, nu alleen ter oorzaak van deze handeling 3 stemmen tegen de wet op de Middelen zijn uitgebragt en, vergis ik mij niet, 3 leden, die de wet ter zelfder zake onder *protest* hebben aangenomen. Dat is eene niet onbeduidende afkeuring.

Ik kan uit dien hoofde niet geheel verschoonend voorbijgaan hetgeen de Minister in § 5 wel gemeld, zegt: dat de Wet op de Middelen hier beslist heeft. In de Tweede Kamer wees hij de wet op de amortisatie aan, die beslist had. Ik vraag in ernst: is dat een loyale behandeling van zaken door den Minister? Ik mag het betwijfelen, en *protesteer* daartegen, even als tegen 's Ministers volhouden dat de Indische comptabiliteitswet het pleit heeft beslist.

Ik zal met deze duidelijke verklaring en uiteenzetting mijner gevoelens van dit punt tot een ander overgaan.

De *amortisatie* zelve. Ik wensch niet als een pessimist beschouwd te worden, wanneer ik volgens den stand van zaken tijdens de indiening der Staatsbegrooting mij tegen die toen *onvoorzigtige* amortisatie tot f 11 miljoen verzet, want al rekende de Minister zich nu voor dat prelevement gedekt, hij bemoeijelt zich zelve of zijn opvolger, wanneer bij eene volgende begrooting die zekerheid niet bestaat en het overschot, dienst 1865, eens niet zoo veel mil-lioenen beschikbaar mogt laten als de dienst 1864, waarvoor ons de mogelijkheid op bladz. 170², *Bijblad* Tweede Kamer, is voor-gespiegeld door de nog onbekende posten van uitgaaf, als daar zijn

bijdragen Holland op zijn smalst, kosten paleis Staten-Generaal, en spoorweg Samarang, zamen reeds 2 miljoen; voorts subsidie spoorweg en haven Scheveningen, West-Indie, haven van Harlingen en zoo veel meer als reeds bij name genoemd zijn (bladz. 257 als boven).

Ik geloof er niets meer te moeten bijvoegen om mij te regtvaardigen; terwijl telkens wanneer de schatkist overloopt, des Ministers voorstellen tot amortisatie met gejuich zullen begroet worden, en zoodanige partiele amortisaties geen andere uitwerking op de beurs zullen hebben dan bij de begrooting, want ik was daarvan getuigen op de Amsterdamsche beurs toen 's Ministers redevoering aldaar bekend werd.

Een ander punt is de door den Minister besproken: *toenadering onzer finantie onafhankelijkheid van de Oost-Indische baten*.

Bescheidenlijk moet ik des Ministers becijfering deswege tegen spreken. Een kundig financier in de andere Kamer heeft dit duidelijk uiteen gezet, en ik zal de Vergadering met geene cijfers vermoëijen, vertrouwend dat ook haar dit gebleken is.

Nog iets: op bladz. 3 der meergenoemde redevoering spreekt de Minister niet alleen van eene *besparing* op de uitgaven over 1864 van 1 miljoen, maar trekt die zelfs van de raming af, om tot het overschot van de 5¼ miljoen te geraken. Onder dat miljoen, zegt de Minister, zijn nagenoeg 3 ton wegens minder verschuldigde renten door amortisatie inbegrepen. Die 3 ton zijn wel voor de natie bespaard, maar geen *bezuiniging* door eenig departement. Ook blijkt nergens uit waarop die overige 7 ton zijn bespaard.

Bevorens werd ons een vergelijkende staat daarvan geleverd. Het gemis aan zoodanig overzicht houdt ons buiten kennis van de finantie uitkomsten der beschikkingen van de verschillende departementen niet alleen, maar tevens van de mogelijkheid om te beoordeelen of het werkelijk *besparingen* zijn of wel door uitgevallen posten verkregen. Kortom, wij kunnen niet constateren of het *bezuinigingen* zijn, die op deze begrotingen van toepassing konden zijn.

Mogt dergelijke staat ergens onder de stukken bestaan en door mij zijn gemist of overzien, ik vraager verschooning voor; is dit zoo niet, ik zal dien bij volgende begrotingen gaarne wedervinden.

Om geen onbescheiden gebruik van den tijd te maken, kom ik tot een *laatste* punt.

Bij 's Ministers optreden ontvingen wij een geheel plan van *belastinghervorming*. Ik heb mij onder hen geschaard, die den wensch uitdrukten dat Zijne Excellentie die verschillende voorstellen mogt vervatten in ontwerpen van wet, onafhankelijk van elkander. De Minister schijnt genegen daaraan gehoor te verleen, en ik dank er hem voor.

Maar ik heb daaraan een verzoek dringend toe te voegen, en dat te meer, omdat het in het plan van Zijne Excellentie ligt om voor elke veranderde of gewijzigde heffing te gelijk het equivalent voor te dragen.

Ook dat kan ik beamen. Maar nu bestaat mijn verzoek daarin, dat het den Minister moge behagen, om bij den aanvang dier hervorming te verklaren of het laatste equivalent zal uitloopen op een income-tax. De Minister zegt wel dat daarvan nu nog geen sprake is, maar, om mij van de aangenomen spreekwijze te bedienen, ik wensch op geen hellend vlak gebragt te worden. Voor het oogenblik weten wij niet meer wat of welke ontwerpen de nieuwe bundel zal bevatten, en dus ook niet hoe en op welke wijze het laatste blad zal worden aangevuld.

De Minister bevroedt dat het geen verzoek is waaraan ik bij deze beraadslaging wensch voldaan te zien, maar dan wanneer de Minister ons zijn bundel belastingontwerpen zal openen.

Ik besluit mijne rede met de hoop, dat de punten van verschil, door mij besproken, niet door Zijne Excellentie zullen beoordeeld worden als de allerlaatst door mij geuite bij de Wet op de Middelen, maar als de vervulling van den duren pligt aan deze plaats verbonden, waaraan ik den wensch toevoeg, dat ze zullen bijdragen tot een wederkeerig gezet overleg, tot eene uitkomst beloonende de bedoelingen van dit Ministerie en inzonderheid den ijver van Zijne Excellentie, bevorderende den bloei van 's Rijks middelen, de verligting van 's volks lasten en alzoo strekken mogen tot verhooging van 's lands welvaart.

De heer **Cost Jordens**: Ik zal een oogenblik aan deze algemeene beraadslagingen deel nemen, en ik doe dat nu, omdat ik ongeveer hetzelfde onderwerp zal behandelen als de geachte vorige spreker, namelijk eene beschouwing over onze geldelijke aangelegenheden voor het tegenwoordige en ook eenigermate voor het vervolg. Ik zal daarover kort mijne gedachten mededeelen, naar aanleiding van de begrooting voor 1865. Het zal eene praktische en eenvoudige voorstelling zijn, zonder beelden en niet gesierd met redenen als de geachte vorige spreker heeft gebezigd, dien ik

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Algemeene beraadslaging.)

inderdaad met genoegen heb gehoord. Ik mis het talent om op dergelijke wijze mijne betoogen in te kleeden.

Ten aanzien van die begroting voor 1865 heeft men veel gesproken over een tekort. Daarentrent zijn en in de andere Kamer en nu in ons verslag verschillende berekeningen gemaakt, waarbij men tot verschillende resultaten kwam. Ik zal die berekeningen niet volgen; zulks zou, dunkt mij, hier ter plaatse geen doel treffen; maar wil alleen de opmerking maken, dat die verschillende resultaten het gevolg zijn van de verschillende onderstellingen van welke men uitgaat. Een eigenlijk tekort op deze begroting is er niet; wanneer men de cijfers van de raming der middelen stelt tegenover de cijfers der benoodigde uitgaven, dan schieten er eenige tonnen over: hoe kan er dan sprake van een tekort zijn? Maar men kan wel een tekort maken wanneer men middelen wegneemt en geene uitgaven. Wanneer men bijv. het batig slot van 1863, dat nu als middel op de raming is gebracht, terugneemt, en de uitgaven laat zoo als zij zijn, dan is er een tekort van 6 miljoen; maar wanneer men dan de 6 miljoen voor amortisatie ook wegschraapt van de uitgaven, dan zijn wij quitte en is het evenwigt weder hersteld. Wanneer men van de Oost-Indische baten van het loopende jaar een gedeelte achterwege liet, gelijk tot dusverre het geval was, dan zou er een tekort zijn geweest van ruim 8 miljoen, hetwelk men niet zou kunnen inwinnen dan door de amortisatie na te laten en op de spoorwegen een paar miljoen te bekrimpen.

Ik houd het er dus voor, dat er geen tekort is en dat de verschillende wijzen, waarop men dat zoogenaamde tekort voorstelt, afhangen van de verschillende onderstellingen, van welke men is uitgegaan.

Maar al is er dan ook geen tekort op deze begroting, zoo ben ik daarom nog niet van meening dat zij zoo bijzonder voordelig is, vooral wanneer ik haar vergelijk met die voor 1864. Op deze laatste vinden wij, even als op deze, eene magtiging tot amortisatie van 6 miljoen. Op de begroting voor 1864 is voor spoor- en waterwegen nog 1 miljoen meer uitgetrokken dan op de tegenwoordige. In dat opzigt dus is de toestand minstens dezelfde. Maar heeft men voor 1865 een middel nodig gehad om te sluiten, dat men voor 1864 niet behoefde te bezigen. Voor dat jaar heeft men een gedeelte van het batig slot moeten gebruiken om het evenwigt te verkrijgen. In dat opzigt dus is de begroting voor 1865, vergeleken met die voor 1864, nadeelig. Ik moet evenwel te goeder trouw erkennen, dat op de begroting voor 1864 eene som van 18 ton van de toen loopende dienst van 1863 genomen is, iets dat men nu niet gedaan heeft; men heeft nu de loopende dienst intact gelaten. Ik moet er echter nog bijvoegen — en daarop heeft de vorige spreker ook gewezen — dat voor 1865 nog verschillende uitgaven te wachten zijn. Die uitgaven zijn hier en daar opgeteld in de stukken, onder andere in het Voorloopig Verslag van hoofdstuk I § 3, en men heeft daarvan eene schiedering gemaakt die wel wat overdreven is. Intusschen is daarin toch ook waarheid gelegen. De begroting voor 1865 zal met verschillende uitgaven, die nu nog niet bekend zijn, worden bezwaard. Voor 1866 mis ik weder het dubbel batig slot van 1865. In dat opzigt zal de begroting voor 1866 achterstaan bij die van het genoemde jaar; maar ik erken al weder dat men voor 1866 eene zeer belangrijke toevlucht zal hebben in het vermoedelijk overschot van 1864, dat zeer ruim zal zijn, niet alleen door het cijfer van 51½ miljoen dat de Minister in zijne aanspraak heeft opgenomen, niet alleen door de 31½ miljoen overschot van de gelden voor het Indische muntwezen bestemd, die nu opeens uit de lucht zijn komen vallen, maar ook omdat — zoo als men uit de laatste opgaven in de *Staats-courant* heeft kunnen zien — de belastingen, althans over de eerste elf maanden van 1864, een belangrijk hooger bedrag boven de raming zullen opleveren dan zeker in lang het geval is geweest. Ik ben het eens met den Minister van Finantien, die de voorzigtigheid heeft gehad dat overschot niet te gebruiken. Ik prijs dit en kan mij niet vereenigen met de meening van den vorigen geachten spreker, die, zoo ik hem wel verstaan heb, het wenschelijk zou geacht hebben een gedeelte van dat overschot te gebruiken, liever dan het batig slot van 1865.

De beschouwing van die beide begrotingen leidt er mij dus toe, de toekomst niet zoo bezwaard in te zien. Maar al is dit het geval, al zie ik de toekomst zoo zwart niet in als sommigen, toch geloof ik dat men voorzigtig moet zijn ten aanzien van de uitgaven.

Ik behoef waarlijk niet te betoogen, dat de uitgaven eene uitzettende strekking hebben. Jaar op jaar vermeerderen die uitgaven en wordt het eindcijfer klimmende, al is dit dan voor nuttige doeleinden; 't geen ik niet geheel wil ontkennen. De uitgaven vermeerderen in die mate, dat de voordeelen, die door amortisatie van schuld verkregen werden, door de verhooging van uitgaven verzwolgen worden. Men zal mij dit niet tegenspreken. De Mi-

nister heeft dit in zijne aanspraak bij de aanbieding van de begroting voor dit jaar erkend. Dat dit nu in het vervolg niet zoo zal gaan, wil ik hopen, maar ik ben daarvan gansch niet verzekerd.

Wanneer ik dan een verderen blik in de toekomst sla, dan staat mij voor den geest, dat wij wellicht vermindering van de Oost-Indische baten te wachten hebben, vooral als wij het oog vestigen op uitgaven, die in Indie nuttig en noodzakelijk worden geacht. In de laatste jaren zijn die uitgaven reeds zeer aanzienlijk verhoogd. En die Oost-Indische baten moeten ons de hoogste belangstelling inboezemen, omdat onze finantien daarvan afhankelijk zijn.

Tusschen onze gewone inkomsten en onze gewone uitgaven bestaat een verschil van ongeveer tien miljoen gulden; die tien miljoen moeten wij van elders verkrijgen, dus uit de Oost-Indische baten. Daarenboven hebben wij in de eerste jaren nog tien miljoen voor spoorwegen nodig. Ik weet wel dat daaraan eenmaal een einde zal komen en dat wensch ik zeer; maar wij zullen die tien miljoen toch nog ettelijke jaren nodig hebben: dit staat vast.

In dien toestand meen ik voorzigtigheid te moeten aanbevelen. Er is een tekort, dat bestaan blijft, al zijn de spoorwegen aangelegd. Daarop moet men steeds de aandacht gevestigd houden; men mag het niet vergeten. Dat tekort, indien het eens moest aangevuld worden, zou waarlijk door nieuwe belastingen niet zoo gemakkelijk te vinden zijn. Ik durf wel aannemen, dat de Minister van Finantien mij dat gereedelijk zal toestemmen. En daarbij meen ik dan nog te mogen zeggen, dat men minder het oog moet vestigen op verkregen besparingen en op den schuldenlast die gedeeld is, dan wel op den last die nog bestaat en waarvan de vermindering nog lang hoogst wenschelijk zijn zal. Wij moeten minder letten op reeds verkregen voordeelen, dan wel op hetgeen nog nodig is om evenwigt tusschen inkomsten en uitgaven te verkrijgen, dat groote beginsel, dat voor de welvaart van ieder individu, even als van den Staat, van het grootste belang is. Wij moeten trachten die onafhankelijkheid van de Indische baten zooveel mogelijk te naderen. En hier ontmoet ik met genoegen den Minister van Finantien. Het is een beginsel om te trachten zooveel mogelijk daartoe te komen. Ik hoop dat de Minister aan dat beginsel getrouw zal blijven. Ik hoop dat hij het niet ter zijde zal stellen, al kan hij daardoor zaken tot stand brengen, op zich zelve zeer wenschelijk. Meer zal ik er niet van zeggen.

Nog een woord over die onafhankelijkheid. De Minister heeft in zijne aanspraak, die onafhankelijkheid beredenerende, gezegd, dat wij te dien opzichte waren vooruitgegaan. Ik geloof het ook. Maar ik meen bescheidenlijk met den Minister van gevoelen te mogen verschillen, wanneer hij meent dat het cijfer van f 9 721 000 dat hij in zijne aanspraak (bladz. 8) heeft opgegeven, deze zou voorstellen, zoodat door aanvulling daarvan het evenwigt zou worden verkregen. Ik meen dit te mogen betwisten, omdat ik de subsidien voor de West-Indische kolonien beschouw als staatsuitgaven en het bedoelde cijfer dus daarmede moet worden verhoogd. De Minister verschilt hierin met den kundigen financier, den oud-Minister van Bosse. (*Bijblad* bladzz. 170 en 1803). Naar mijne meening is het gevoelen van den heer van Bosse juist.

Ik zal het hierbij laten. Met het oog op het gebrek aan evenwigt, waarvan ik laatstelijk sprak, moet ik zeggen dat het mij voorkomt dat onze geldelijke toestand niet bepaald gunstig kan genoemd worden. Ik ben intusschen ook niet gezind een tegengesteld gevoelen uit te spreken. Maar ik zou wel geneigd zijn de kleur, die de Minister van Finantien in zijne aanspraak heeft aangenomen, eenigzins te temperen. Ik wijs alleen op de voorstelling van het gedeelte van de opbrengst voor den afkoop van den Scheldetol. De Minister heeft het doen voortkomen als of er 10 miljoen buitengewoon zal worden geamortiseerd. Maar wat zit er onder die 10 miljoen buitengewone amortisatie? Genoegzaam vier miljoen Scheldetol. Voor de opbrengst van dien tol moet men schuld koopen; want doet men dit niet, dan gaat men achteruit. Het is niets anders dan wederbelegging van een afgelost kapitaal, en dat nog wel min voordelig, omdat de Scheldetol in verhouding tot de verkregen afkoopsom hogere opbrengst gaf dan de rente zal zijn van te delgen schuld. Hetgeen waarvan wij dus voordeel zullen hebben, is alleen dat van de zes overblijvende millenen. De Minister heeft gezegd goeden moed te hebben: hij heeft daarvoor reden, en ik ben het met hem eens, dat in de toekomst verschillende lichtpunten zijn welke inderdaad dien moed steunen. Gaarne reken ik onder die punten ook de voortdurende, geleidelijk toenemende opbrengst der belastingen, welke ook in dit jaar weder aanzienlijk zal zijn, meer nog dan het ophouden der uitgaven voor de spoorwegen en de inkomsten daarvan te wachten, dat mij nog wat ver af is. De Minister heeft al die lichtpunten aan het einde zijner aanspraak, bij de indiening der Staatsbegroting gehouden, in één

16DE ZITTING. — 4 JANUARIJ.

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Algemeene beraadslaging.)

brandpunt vereenigd en onsen toestand voorgespiegeld, waarvan ik de verwezenlijking zeker althans niet in die mate te gemoet zie. Ook daar schijnt mij die aanspraak sterk genoeg gekleurd.

Ik zal het hierbij laten, ik wilde slechts zeggen hoe ik over den stand van zaken denk, zoo wel voor het tegenwoordige als in de toekomst en wat daarin gunstigs en ongunstigs gelegen is.

De heer **Schimmelpenninck van der Oije**: Wij hebben twee zeer belangrijke financiële redevoeeringen gehoord, met een groot gedeelte waarvan ik mij tot mijn groot genoegen zal kunnen vereenigen. Gewis is onze toestand niet te vergelijken met dien van voor 20 jaren, toen met moeite eene begroting van Binnenlandsche Zaken van 4½ miljoen werd goedgekeurd, terwijl die thans het vijfvoud bedraagt, en bovendien nog gelden voor amortisatie beschikbaar zijn. Ik geloof dan ook aan geen tijdelijk tekort, noch voor dit, noch voor het volgend jaar, maar mijne gegronde vrees is dat onze beenen niet sterk genoeg zullen zijn om die weelde te dragen. Als ik toch zie welke uitkomsten wij tot dusverre uit Oost-Indië verkregen, en welke maatregelen nu worden genomen om een geheel nieuw stelsel in te voeren, nadat in geen twee eeuwen goede vruchten voor 's lands finantien werden verkregen, dan ben ik niet zonder zorg voor de toekomst.

Ik verlaat echter het financieel gebied en begeef mij op een ander. Daarbij herinner ik mij datgene, waarmede de Minister van der Brugghen eene rede is begonnen, aanhalende eene anecdote uit de bataille van Fontenoy. Een Fransch officier uit de gelederen tredende riep: *Tirez Messieurs! Ook ik zal vuren*, en den Minister overlaten de ongegrondheid daarvan te betoogen. Onze roeping is niet ons te verdiepen in bijzaken of bijkomende omstandigheden. Maar het einde van onze stemming zal zich wel gronden op algemeene beschouwingen en beginselen. Nu is mijn persoonlijk toestand daaromtrent eigenaardig zeer gunstig, zoodat men gerust mag onderstellen dat ik alleen over zaken en niet over personen zal spreken. Tot den avond des levens genaderd, verlang en wil ik voor mij zelve in het staatkundige niets meer, en, wat de personen betreft, heb ik, dunkt mij, een afdoend bewijs gegeven dat ik die buiten aanmerking laat, toen ik stemde tegen de begrotingen van de heeren Loudon en Fransen van de Putte, hoezeer ik beide mannen als mensch en intellectueel zeer hoog schat, en gelijktijdig stemde voor de begroting van den heer Thorbecke, ofschoon tusschen ons alle persoonlijke toegenegenheid is afgesneden.

Mij is het, zonder eenige uitzondering, ten eenen male onverschillig, wie door den Koning wordt geroepen om het bestuur te voeren; al wat ik verlang is, dat de belangen des lands op eene degelijke en eene afdoende wijze worden bevorderd.

En nu, mijne heeren, kom ik op eene kleine schermutseling, die, ware ze niet in de andere Kamer gevoerd, door mij met stilzwijgen zou zijn voorbijgegaan, dewijl zij hier anders welligt den naam van parlage zoude hebben weggedragen.

Men heeft gezegd: de liberalen zijn conservatief, en daarop is geantwoord: de conservativen zijn liberaal; dit is eigenlijk een woordspeling die weinig afdoet. Men had ook kunnen zeggen: wij hebben geen twee, maar eigenlijk drie partijen, namelijk de onafhankelijken, de volgelingen en de afwachters. De Genevezen bezigen een meer eigenaardige uitdrukking voor die partijen wanneer zij zeggen: de independenten en de radicalen.

Ik herinner mij het geestig antwoord van iemand aan eene Duitsche vrouw, die hem vroeg, wat is toch het onderscheid tusschen de servilen (zoo als men toen eene zekere partij noemde) en de liberalen. Wel, was het antwoord, dit wil eenvoudig zeggen, dat de eene gaarne zeer veel, en de andere liever alles had. Zoo is het ook werkelijk; ik geloof dat men de zaak aan beide kanten overdrijft.

Mijne overtuiging brengt mede dat ik niet wensch dat ons constitutioneel Nederlandsch bestuur zich neige naar een democratisch-autokratisch bestuur, zoo als men wel eens elders vindt, evenmin als naar de aristocratie van andere landen. Onze vrijheid heeft een eigenaardig karakter, en daar wensch ik mij aan te houden. Maar hiermede stap ik van dit parlage af. Ik heb andere bezwaren buiten het financiële, die mij drukken.

Het eerste is van dien aard, dat de Minister het zeer gemakkelijk kan tegenspreken, maar het niet zoo gemakkelijk zal kunnen wederleggen.

Hij zal kunnen tegenspreken op eene wijze, dat ik vermoedelijk verplicht zal zijn te zwijgen. Want hoe ligt ik het betigte door voorbeelden zoude betoogen, ik zou dit niet kunnen doen zonder in bepaalde persoonlijkheden te treden. Dat zal men niet van mij verwachten. Ik zeg, en dat slaat op de Ministers van Justitie en van Binnenlandsche Zaken: gij zijt verregaande partijdig! Bij keuze van personen vraagt gij soms minder naar deugdelijkheid of geschiktheid dan naar de kleur; soms is het ten gerieve

van een vriend, een volgeling, of wel om iemand, al is hij lid der Staten-Generaal, eens te leeren niet straffeloos tegen te werken. Soms is het alleen om de hoeveelheid volgelingen te vermeerderen. Dat is eene onbepaalde beschuldiging, die ik toch kan bewijzen, maar ik zou dan verder gaan dan ooit in mijne bedoeling kon liggen.

Een ander bezwaar, ook in de andere Kamer geopperd, is dat van centralisatie.

Ja, daaromtrent behoeft ik weinig meer dan herhalen wat daar gezegd is. Eene kleinigheid, maar die juist merkwaardig is om hare kleinigheid, en die dan ook telkens wordt aangehaald. Ik bedoel dat, wanneer menschen, die weinig meer dan eershalve hunne betrekking waarnemen, soms *noodeloos* — en ik zeg dat met opzet — acht uren bijeen moeten zitten om briefjes in de bus te laten werpen, eene uitgave van weinige dubbeltjes of guldens voor koffij en boterhammen willen doen, die niet geadmiteerd mag worden op de gemeentebegroting, — dat gaat mij te ver.

Iets anders is het bezwaar van Overijssel en ik druk daarop te meer, omdat ik het, wat de zaak betreft, ten eenen male met den Minister eens ben. Ware ik lid van de Staten van Overijssel geweest, ik zou zeker in den zin des Ministers gestemd hebben. Ik ben voornaam eigenaar in een polder en daar moest geld worden opgenomen voor noodzakelijke uitgaven. Ik verkondigde de leer dat men de schuld spoedig moest aflossen om weder op vrije voeten te staan. Kleine eigenaars evenwel zeiden dat het mij welligt onverschillig was om dadelijk f 100 te betalen, maar dat hen f 10 zeer drukte. Daarvoor heb ik dadelijk gewicht, en toen was ik de leer toegedaan dat ik liever in eene reeks van jaren dan op eens afloste. Dat wensch ik ook hier; het algemeen belang komt hier niet in aanmerking. Of Overijssel zijne schuld in vijf of in dertig jaren aflost, zal voor den Staat noch winst noch verlies opleveren, en het klinkt mij al zeer zonderling wanneer men daarmee in verband zou willen brengen de Koninklijke magtigting.

Ik kan niet gelooven dat de Koning ook de onderdeelen zou willen onderdrukken, alleen omdat, naar Zijn inzien, het een of ander niet overeenstemde met eene utopie, die in het praktische leven toch geen nut heeft.

Daar zijn meer voorbeelden. Ik bedoel niet hetgeen is voorgevallen in de provincie die ik bewoon. Ik geloof dat, toen de burgemeester en wethouders der gemeente Elst de kosten voor nieuwe kiezerslijsten extra wilden laten betalen, en toen de gemeenteraad en de Gedeputeerde Staten het eens waren dat dit niet kon, de Minister volkomen te regt deze laatsten in het gelijk stelde.

Minder goed zou ik mij kunnen vereenigen met hetgeen te Cadzand in Zeeland plaats heeft gehad. Daar was de raad met Gedeputeerde Staten eenparig van oordeel, dat een tarief op wegen, dat was voorgesteld, moest worden goedgekeurd, en nu heeft men, in zijne grondige studie, uit eene der honderden oude Fransche wetten er nog eene opgerakeld, waaruit men heeft willen bewijzen dat het niet kon.

Evenmin kan ik goedkeuren hetgeen plaats vond te Haarlemmerliede. Alleen door eene groepering van cijfers wist men den man uit te sluiten, die, gelijk men wist, door de gemeente verlangd werd, en den schoolopziener, die dan toch nooit meer dan eene raadgevende stem bij de verkiezing moet hebben, werd daar eene magt toegekend, die ik niet overeenkomstig acht met de wet. Zes werd nu zeven en dat stond gelijk met niets.

Het is mij alleen te doen om de zaak. Meer voorbeelden acht ik onnoodig. Wil de Minister de bezwaren grootendeels afsnijden, welnu, dan kan het in verband worden gebracht met twee zaken, die de Minister in zijne magt heeft.

Eene groote moeilijkheid ligt in de conflicten over belastingen, voor zoover zij Gedeputeerde Staten betreffen. Drie soorten van beslissingen bestaan daarbij. In sommige gevallen beslissen de Gedeputeerde Staten in het laatste ressort, als vrijmagtig; in andere gevallen is er een appèl of hooger beroep; in een derde reeks van gevallen is er eenvoudig cassatie.

Mij dunkt dat driedelige moet uit den aard der zaak aanleiding tot moeilijkheden geven, en eene wet tot regeling van dergelijke conflicten zou die moeilijkheden wegnemen.

Daarnevens stel ik een onderwerp, waaromtrent ik niet wil beweren dat partijdigheid plaats vindt, maar dat toch ligt aanleiding daartoe kan geven: ik bedoel de concessien, die nu worden gegeven en geweigerd eenvoudig naar de begrippen van den Minister. Als daaromtrent eene vaste regeling bestond, zou dit van zelf ophouden.

Eene andere zaak, die de Ministers van Binnenlandsche Zaken, van Marine en van Oorlog aangaat, is dat ik zou wenschen, dan men zijne krachten meer concentreerde. Als men alles onderneemt en niets voltooit, kan men niet tot goede uitkomsten geraken. De nuttigste zaken kunnen en moeten uitgesteld worden, wanneer er noodza-

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Algemeene beraadslaging.)

kelijker zaken voorkomen. Bij de behandeling der departementen heb ik wellicht gelegenheid daaromtrent in details te treden, die ik nu kortheidshalve met stilzwijgen voorbijga. Ik zal het dus hierbij laten.

De heer van Nispen van Pannerden: Ik wensch eenige onderwerpen te behandelen, waartoe zoowel de in de andere Kamer gehouden discussie als de schriftelijke gedachtenwisseling met de Regering mij aanleiding geven. Ik zal mij daarbij geheel van politieke beschouwingen onthouden, hoezeer de toestand van het vaderland daartoe ruimschoots grond zou geven, maar alleen financiële onderwerpen bespreken, al mogten zij ook reeds behandeld zijn door de sprekers die mij zijn voorafgegaan.

Het eerste onderwerp, dat ik wensch te bespreken, is de vraag, of onze uitgaven vermeerderen, dan of zij stationair zijn gebleven.

De geachte spreker uit Overijssel zeide: de uitgaven vermeerderen jaar op jaar — al strekken zij ook tot nuttige doeleinden — zoodanig, dat daardoor de rentebesparing jaarlijks geheel verslonden wordt. De Minister van Financien zeide in de andere Kamer (*Bijblad* 404): » Sedert 1855, ik heb dit in het vorige jaar bij de Staatsbegroting voor 1864 reeds met cijfers aangetoond, tot op dit oogenblik, is het gezamenlijke cijfer onzer uitgaven stationair gebleven, wanneer men althans niet in aanmerking neemt den aanleg van de spoorwegen en de verbetering onzer waterwegen, twee maatregelen die op den weg lagen van elk Gouvernement. »

Toen ik die woorden las, vroeg ik mij af, of ik dan zoo geheel in dwaling verkeerde, dat dit door den Minister op den voorgrond gestelde stelsel geheel onjuist was. Ik gaf mij de moeite om de verzamelstaten, welke jaarlijks bij de begroting gedrukt worden, van 1849 af tot heden te doorloopen, en ik meen nu te kunnen doen zien, dat de Minister dwaalt.

Ik heb hier den recapitulatiestaat der begroting voor 1855 voor mij. — Ik moet hier herinneren, dat ik steeds het gevoelen verdedigd heb, dat men, zoo men eene vergelijking van de staatsuitgaven wil maken, de hoofdstukken *Huis des Konings* en *Nationale Schuld* buiten beschouwing moet laten. — Nu vind ik op dien staat dat de gezamenlijke uitgaven geraamd waren op f 72 118 891,295, dat daarop voorkwam voor het Huis des Konings f 800 000 en voor Nationale Schuld f 35 782 379,87, zoodat, wanneer men die beide cijfers van het eindcijfer afrekt, men voor de staatsdienst niet meer bekomt dan f 35 536 521,425.

Blijkens den recapitulatiestaat over 1865 is het eindcijfer f 104 138 719,895. Trekt men daarvan wederom af Huis des Konings, ad f 900 000, en nationale schuld, ad f 39 497 637,39, en hetgeen op het Vde hoofdstuk is uitgetrokken voor spoorwegen, 14½ miljoen, voor de verbetering van den waterweg van Rotterdam naar zee, f 995 480 en hetgeen op Kolonien vermeld staat buiten de kosten van het departement, ad f 5 017 974,97, dan blijft er voor de overige takken der staatsdienst over f 43 227 629,53. Dus zijn de uitgaven, in stede van stationair te zijn gebleven, sedert 1855 vermeerderd met f 7 675 000. Wilde ik dit toepassen op de begroting voor 1850, waarvan ik den recapitulatiestaat evenzeer voor mij heb liggen, dan vind ik het eindcijfer sedert dien tijd vermeerderd met f 10 800 000.

Nu zal de Minister van Financien, die nog meer dan zijne voorgangers de wetenschap beoefent, die men in Frankrijk niet oneigenaardig noemt: *l'art de grouper les chiffres*, wel zeer veel zeggen om aan te toonen dat deze en gene uitgaaf is buitengewoon, maar ondanks al die schoone becijferingen, blijft het dan toch eene waarheid, dat onze uitgaven in den loop van tien jaren met acht miljoen zijn vermeerderd. En nu zeg ik, in strijd met den Minister: onze uitgaven zijn niet stationair gebleven, maar nemen op eene onrustwekkende wijze toe.

Het tweede punt, waarover ik een enkel woord wensch te zeggen, is de toestand van onze financien op het oogenblik en de verwachtingen voor de toekomst.

Mij dunkt, dat een ieder zal moet erkennen, dat deze begroting niet is opgemaakt op de wijze, waarop wij tot nu toe gewoon waren onze begroting op te maken. Het is toch niet tegen te spreken, dat twee batige sloten op de begroting voorkomen en dat dus de inkomsten van twee jaren voor de uitgaven van één jaar worden bestemd.

Tot nog toe werd in de laatste jaren alleen gerekend op verkregen baten; nu zullen wij rekenen op onzekere te verkrijgen baten.

Nu zegt de Minister van Financien in de Memorie van Beantwoording, dat daardoor slechts ruim acht miljoen meer wordt verkregen dan op de gewone wijze. De geachte spreker uit Zeeland heeft het in zijne becijfering, in het verslag opgenomen, op f 8 396 000 geraamd. Ik geloof, dat die becijfering juist is. Het is ook, zoo als hij gezegd heeft, door den Minister niet tegen gesproken. Maar dan vergete men niet, dat, zoo als de geachte

spreker uit Overijssel reeds zeide, onder de middelen is opgenomen de derde termijn van de afkoopsom van den Scheldetol tot een bedrag van f 3 809 253,33. De buitengewone middelen bedragen dus f 12 205 253,33.

Wat staat nu tegenover deze geheel buitengewone inkomsten? Eene amortisatie slechts van f 11 005 000,00. Nu vergete men daarbij niet, dat daaronder eene verplichte amortisatie is van één miljoen. Wij hebben dus f 12 205 253,33 aan gansch buitengewone inkomsten en eene buitengewone amortisatie van tien miljoen. Nu zou toch de begroting, zoo zij op de gewone wijze ware opgemaakt, gesloten zijn met een tekort van f 2 200 000.

De geachte spreker uit Overijssel zegt: er is geen tekort. Dat is volkomen waar, want als men de cijfers van de inkomsten en uitgaven tegenover elkander stelt, zoo als die op deze begroting zijn uitgetrokken, dan bestaat er geen tekort. Maar ik zeg, dat deze begroting op buitengewone wijze is opgemaakt en dat, zoo dit op gewone wijze geschied ware, men ruim twee miljoen van de buitengewone middelen tot dekking van de gewone uitgaven had moeten besteden.

Nu heb ik mij de vraag gedaan: bestaat daartegen voor het oogenblik bezwaar? Neen, volstrekt niet; er is voor het oogenblik geen gevaar in gelegen, hoezeer ik, even als de geachte spreker uit Zeeland, volstrekt geen voorstander ben om magtiging te geven om gelden tot amortisatie te besteden, die nog verkregen moeten worden; ik zie daarvan het nut volstrekt niet in.

Maar kan daaruit voor het vervolg bezwaar ontstaan? Wij hebben in de laatste jaren tijden beleefd van vroeger niet gekende finantielen voorspoed. Zouden wij misschien tot een keerpunt genaderd zijn? Ik mag het niet verbergen, dat ik voor mij niet vrij van zorg ben.

De Minister zeide in de andere Kamer: » De spreker had nog een ander bezwaar ontleend aan twee citaten uit het *Indisch Weekblad van het Regt*, waaruit zou moeten blijken dat men in Indie die koloniale batige sloten niet aan het moederland gunde. Ik heb dat uit die citaten niet begrepen. Wel kwam men op tegen bovenmatige opdrijving van die batige sloten, maar ik heb volstrekt niet gezien dat men ze zou willen onttrekken. » Nu zou ik den Minister toch aanbevelen om eens inzage te nemen van een artikel, voorkomende in het *Bataviaasch Handelsblad* van 9 November ll., en hetwelk tot opschrift draagt: » Pseudo-liberalisme. » Daarin lees ik: » En daar nu de heer Fransen van de Putte ongetwijfeld iets geheel anders dan de voortzetting der behouds- en transactie-politiek zijner voorgangers wil, zoo volgt reeds hieruit dat het programma der *Nieuwe Rotterdamse Courant* niet het zijne is. Hem komt een eervolle rang toe onder de voorstanders der radicale geneezing van den ziekte-toestand, waaraan zoowel Nederland als Nederlandsch Indie lijddende is. » Verder: » Streeft de Regering werkelijk naar dien toestand — en wij vertrouwen het — dan stelt zij zich voor oogen: geheele afschaffing van heerediensten en dwangcultuur, van het consignatiestelsel en van differentieel regten — en van het batig saldo. » Dat er dus eene partij is die daarheen drijft schijnt mij toe niet twijfelachtig meer te zijn. Wie er toe behooren, zal de toekomst leeren. Maar mij geeft dat drijven zorgen.

Hoe dit ook zijn moge, er zal voor de toekomst alleen overblijven hetgeen op het dienstjaar 1864 onbeschikt is gebleven. Nu vergete men in de eerste plaats niet dat ons nog aanzienlijke uitgaven wachten. De geachte sprekers uit Zeeland en Overijssel hebben daarop gewezen. Zoo het nu waar moge zijn, wat de geachte spreker uit Overijssel zegt, dat men in de andere Kamer overdreven heeft hetgeen ons aan uitgaven wacht, dan is het toch zeker dat een deel van hetgeen voor 1864 ongebruikt is gebleven, nog voor uitgaven, die reeds nu zeker te wachten zijn, bestemd zal moeten worden. Zoo wij nu geen misgewas in de Oost krijgen, zoo de uitgaven in Indie niet voortdurend blijven stijgen, zoo geene beginselen voor het regeringsbeleid in Indie op den voorgrond treden die maken dat wij weinig op de Oost-Indische baten meer kunnen rekenen, — dan heeft dit op zich zelf nog niets verontvondens. Maar mogt onverhoopt eene van die omstandigheden of alle te zamen plaats vinden, dan gewis zullen wij een volgend jaar niet zonder financiële moeilijkheden ingaan.

De Minister herinnert in de Memorie van Antwoord, dat binnen weinige jaren 61 miljoen voor den aanleg van spoorwegen hebben kunnen aangewezen worden, doch ik wensch er op te wijzen, dat de voltooiing van het spoorwegnet dan toch nog 50 miljoen zal vorderen. Wordt dat net nu in 3 of 4 jaren afgewerkt, dan eischt dit alleen jaarlijks minstens 12 miljoen, en mogten dan in de eerstvolgende jaren de Oost-Indische baten minder mild vloeijen, dan zal ons gewis een tekort voor de deur staan.

In de Memorie van Antwoord zegt de Minister dat men thans vooral gerust kan zijn dat Indie voortaan zal bijdragen wat het

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Algemeene beraadslaging.)

in redelijkheid ten behoeve van het moederland bijdragen moet, omdat de wetgever het bedrag der koloniale bijdragen zal bepalen. Nu wensch ik echter den Minister te herinneren, dat die maatregel eerst over twee jaren zal worden toegepast, zoodat dat argument vooreerst geen waarde heeft.

Ten andere dunkt mij dat daarin toch een zwakke waarborg ligt. Bij de behandeling toch der eerste Indische begroting zal de Regering op de voorgestelde uitgaven een beslissenden invloed moeten uitoefenen. Hoe weinigen immers zullen dadelijk in staat zijn te beoordeelen, of al die uitgaven noodig en nuttig zijn, en velen zullen genegen zijn toe te staan wat de Regering voordraagt.

Ook wijst de Minister er op, dat de voor de spoorwegen bestede gelden langzamerhand renten zullen gaan geven; maar zou dan de Minister in goeden ernst meenen, dat in het eerste tiental jaren de Staatsspoorwegen aanzienlijke baten voor de schatkist zullen afwerpen?

Mede is gewezen op de voortdurend toenemende opbrengst der belastingen; doch men vergeet dat op jaren van voorspoed in den regel jaren van tegenspoed volgen, en is het dan aannemelijk, dat de belastingen zoo als in de laatste jaren, steeds zullen blijven toenemen? Voor hen, die nu meenen dat eene income-tax de weldadigste belasting voor mijn vaderland zou zijn, kan in dit alles geene reden tot ongerustheid gelegen zijn; doch ik behoer niet tot dezulken: ik zie in eene income-tax eene ramp voor mijn vaderland, en blijven wij op den nu ingeslagen weg voortgaan, dan is het niet twijfelachtig, dat binnen kort die belasting zal worden ingevoerd.

Thans nog een woord over het wets-ontwerp tot regeling der comptabiliteit. De Minister zegt in de Memorie van Antwoord: »De wets-ontwerpen tot regeling van 's Rijks comptabiliteit en van de zamenstelling en taak van de Algemeene Rekenkamer zijn gereed en zullen spoedig bij den Raad van State worden overgebracht. Aan de verwezenlijking van het vooruitzicht omtrent de indiening dier wets-ontwerpen, bij de behandeling van dat nopens de wijze van beheer en verantwoording der geldmiddelen van Nederlandsch Indië geopend, valt dus niet te twifelen.»

Art. 122 van de Grondwet zegt: »De verantwoording van de staatsuitgaven en ontvangsten over elk dienstjaar wordt, onder overlegging van de door de Rekenkamer goedgekeurde rekening, aan de wetgevende magt gedaan.» Het is nu zestien jaren geleden dat dit grondwettig voorschrift eene doode letter bleef, en de tegenwoordige Minister van Financien zal binnen eene maand drie jaren aan het beheer zijn, zoodat het dus wel tijd wordt dat die wets-ontwerpen niet den weg naar den Raad van State gaan, maar zich op dien naar de wetgevende magt bevinden.

Ik heb in eene andere betrekking, als lid der Provinciale Staten van Gelderland, geleerd, dat zoolang men niet bekend is met de mandaten, zoolang men dus niet kent alle uitgaven, eene vaststelling van de Staatsbegroting nog weinig waarde heeft. Daarom heb ik te zijner tijd in die Staten een voorstel gedaan, dat alle mandaten ter tafel van die Staten moesten worden gebracht, alvorens de rekening werd onderzocht en vastgesteld. Dat voorstel is door de meerderheid dier Staten aangenomen.

Ik heb daar ook geleerd, welk nut het heeft, dat men met alle uitgaven bekend worde en dat men wete de bestemming aan de gelden gegeven, die bij de begrotingen worden goedgestemd. Ik dring daarom met ernst en nadruk er op aan, dat deze wets-ontwerpen ten spoedigste aan de wetgevende magt worden voorgedragen.

De zitting wordt voor een kwartieuruurs geschorst.

Na de hervatting der zitting wordt de algemeene beraadslaging voortgezet over de ontwerpen van wet tot vaststelling der Staatsbegroting voor 1865.

De heer **Hartsen**: Mijnheer de Voorzitter, ik wensch in de eerste plaats te karakteriseren de stem, die ik vermoedelijk zal uitbrengen omtrent verschillende hoofdstukken van deze begroting. Ik vind daartoe aanleiding in het verledene. Toen de begroting van Kolonien twee jaar geleden werd afgestemd, werd daaraan door de Regering eene uitlegging gegeven, als of die afstemming niet betrof het regeringsbeleid, en toen verleden jaar het Vde hoofdstuk hier met algemeene stemmen werd aangenomen, kwam de Minister van Kolonien aan het slot zijner redevoering daarop terug op eene wijze, die mij den indruk gaf, dat men daaruit opmaakte dat er eene algemeene goedkeuring, eene algemeene adhaesie geschonken was aan het regeringsbeleid. Op dien grond wenschte ik te constateren, dat wanneer ik voor hoofdstukken van

deze begroting stem, ik dat doe met het oog op de cijfers, en er dus aan mijne stem geene verdere strekking moet worden gegeven.

Wat zal ik zeggen over onzen finantielen toestand? Na hetgeen gesproken is door den geachten afgevaardigde uit Overijssel en ook door den laatsten spreker uit Gelderland, zal ik niet in herhalingen komen; ik geloof dat dit de Vergadering onnoodig zou vermoelen. Ik zal daarom niet twisten over de vraag, of er al dan niet een tekort is. Ik geloof evenwel, dat onze finantiële toestand niet zoo gunstig meer is als hij is geweest, en dat de conclusie gemaakt door den laatsten geachten spreker juist is, dat wij ons bevinden op eenen weg, die voeren moet tot eene income-tax. Ik zal daarover op dit oogenblik niets meer bijvoegen.

Wat betreft den toestand op het koloniaal gebied, behoud ik mij voor, bij gelegenheid der behandeling van het IXde hoofdstuk, mijne bezwaren daaromtrent ter sprake te brengen.

Wat overigens betreft de verschillende bezwaren tegen de regeringsrigting ingebracht, ik deel daarin en ik deel daar niet in. Ik kan niet zeggen, dat bij mij teleurstelling bestaat, want ik had niet verwacht dat eene Regering, die bij haar optreden stond voor de gevolgen eener achtjarige oppositie, veel anders zou kunnen doen dan volgen het tracé harer voorgangers; ik zie dan ook weinig verschil, althans wat het binnenlandsch bestuur betreft, dan dat men zeer getrouw is aan zijne vrienden.

Onder de bezwaren is ook aangevoerd de centralisatiegeest. Dat is een bezwaar dat bij mij niet veel weegt. Ik houd van eene krachtige Regering, en ik geloof dat het zeer moeilijk is de grenzen aan te wijzen tusschen eene krachtige regering en centralisatiegeest. Vandaar dat voor zooverre die centralisatie niet overgaat in bedilzucht, ik daartegen voor mij zoo veel bezwaar niet heb.

Hegeen de geachte afgevaardigde uit Gelderland daaromtrent gezegd heeft is voor mij eene zekere satisfactie. Voor mij, aan wien zooveel ontgaat, was het eene voldoening te zien dat dien geachten afgevaardigde ook wel eens iets ontgaat. Ik geloof dat, indien hem niet was ontgaan hetgeen de Minister van Binnenlandsche Zaken in de Tweede Kamer gezegd heeft omtrent de details betreffende de stembureaux, hij dat punt misschien niet zou hebben aangeroerd. Mij althans is het voorgekomen dat de Minister met opregtheid, ja ik zou zeggen met zekere generositeit dit punt in de Tweede Kamer heeft opgelost.

Eene zaak heeft mij getroffen, namelijk hetgeen de Minister gezegd heeft op bladz. 182 van het *Bijblad*: »Wanneer men in alle provincien, van Limburg tot Groningen, de Staatsspoorwegen daargelaten, het initiatief ziet nemen van werken en instellingen, dan moet, dunkt mij, iemand, dit land bereizende, den indruk verkrijgen: er heerscht een algemeen gevoel van vrijheid en hare kracht: ieder vindt voor zich een ruim terrein.»

Dat heeft mij getroffen, omdat ik van allerwege — zelf kan ik er minder over oordeelen — klagen heb vernomen over den tragen voortgang van den aanleg der Staatsspoorwegen, over de wijze waarop de Regering handelt met verschillende aanvragen om concessien voor groote werken, en niet het minst in de residentie zelve.

Mij is daarenboven voorgekomen dat men zich al veel illusien moet maken, om met ophef te gewagen van vooruitgang en initiatief, wanneer men in het land zich ziet ontwikkelen een beginsel, dat ik bescheidenlijk wil noemen een beginsel van finantiële overspanning.

Ik heb hier wel pogingen zien aanwenden, maar gelukkigerwijze zien afstuiten op het gezond verstand der natie, om hier over te brengen het beginsel van finantiële zaken die ten doel hebben om industriële ondernemingen te accaparereren, minder met het doel om ze uit te voeren, dan wel om voordeel te vinden in de actien. Wij hebben wel maatschappijen zien verrijzen met een gedeeltelijk gefourneerd kapitaal, die zich interesseerden voor groote sommen in andere maatschappijen met gedeeltelijk gefourneerd kapitaal, en aldus het land in gevaar bragten om te komen onder een net, ik wil nu niet het woord bezigen dat wel meer gebezigd wordt, van, zachtelijk uitgedrukt, minder wenschelijke finantiële speculatie. Ik geloof dat men zich al veel illusien moet maken om voorspoed te zien in de ontwikkeling van een beginsel, dat onder de oogen van de Regering ontstaat, dat mij in herinnering brengt een vroeger tijdstip, met een zwarte kool aangeteekend in de finantiële geschiedenis. In mijn oog is dat een maatschappelijk kwaad, dat in zich bevat de kiem van een maatschappelijken kanker. Hoe het zij, ik zou in vele zaken kunnen berusten, indien niet de finantiële vooruitzichten, in verband met de koloniale omstandigheden, mij bezorgd maakten. Ik behoud mij voor op dit laatste punt nader terug te komen.

De heer **van der Lek de Clercq**: Ik behoer tot die leden, Mijnheer de Voorzitter, die niet volkomen gerust zijn omtrent

II. *Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865.* (Algemeene beraadslaging.)

den finantielen toestand van ons land. Al is die toestand nu gunstig te noemen, dan worden er toch maatregelen genomen of bevestigd, die mij doen verwachten dat hij weldra minder gunstig zal worden.

Ik ben niet zoo zeer beducht voor de uitzetting van de uitgaven, ofschoon ik ook gestemd ben voor eene redelijke bezuiniging, want het ligt, dunkt mij, in den aard der zaak, dat de uitgaven worden uitgebreid; verschillende omstandigheden brengen het hare daartoe mede. Ieder onzer weet, dat het niet mogelijk is ons eigen huishouden, op denzelfden voet geschoeid, met dezelfde middelen te houden als vroeger; en even onmogelijk acht ik het, dat het groote huishouden van den Staat met dezelfde middelen als vroeger kan worden beheerd; daargelaten nog dat er uitgaven kunnen worden gevorderd in het belang van den Staat, die ik *productive uitgaven* zou willen noemen.

Maar wat mij wel beducht maakt is, dat de middelen, noodig om die steeds hooger wordende uitgaven te dekken, meer en meer inkrimpen.

In de eerste plaats wijs ik op de plannen van den Minister van Finantien. Zijne Excellentie heeft voordragten gedaan om belastingen af te schaffen en heeft plan om er nog meer af te schaffen: hoe kan dit nu zamengaan met eene voortgaande vermeerdering van de uitgaven?

In de tweede plaats wijs ik op hetgeen wij vernemen van de voornemens van den Minister van Kolonien, waardoor de vrees wordt opgewekt, dat de milde bron, die sedert jaren heeft gevloeid, in het vervolg minder zal geven.

Wanneer ik op die beide zaken let, dan moet ik bekennen dat, zoo de moed mij al niet in de schoenen zinkt, die toch aanmerkelijk vermindert voor de toekomst.

Ik zal thans niet in details treden. Ik wil bij deze algemeene beschouwingen alleen zeggen dat, wanneer ik mijne stem zal geven aan het budget voor finantien, ik geenszins wil geacht worden in te stemmen met de bedoelingen en plannen van den Minister van Finantien, en dat, wanneer ik er toe mogt komen om voor het budget van Kolonien mijne stem uit te brengen, ik daarmede niet te kennen zou willen geven, dat ik omtrent het beheer onzer kolonien niet in eenige ongerustheid verkeer.

Ten aanzien der kolonien moet ik er nog bijvoegen, dat het mij wel niet is gegeven bij gemis aan voldoende kennis daarover een juist oordeel te vellen, maar dat het mij toch gebleken is uit verschillende mededeelingen van bevoegde beoordeelaars, en ook uit stukken, die wij van tijd tot tijd in handen krijgen, onder andere uit het adres, dat ons nog heden morgen is ter hand gesteld, dat er werkelijk bekommring bestaat over hetgeen in Indie voorvalt.

Ik zal afwachten wat de Minister van Kolonien tot zijne verdediging op hetgeen reeds is, of welligt nog door andere leden zal worden aangevoerd, in het midden zal brengen; maar ik wil niet ontveinen dat ik te leur gesteld ben geweest, toen ik in zijne Memorie van Beantwoording de vragen, in het verslag dezer Kamer gesteld, niet vollediger heb beantwoord gevonden.

Ik wenschte dat de Minister van Kolonien de goedheid had, om als een Zeeuw ronduit de bedoelingen en voornemens te kennen te geven, die hij omtrent onze Oost-Indische bezittingen heeft.

De heer **Cremers**: Ik heb opgemerkt dat bij deze algemeene beschouwingen bijna geheel die soort van politiek debat ontbreekt, welke mij elders meermalen heeft tegengestaan en uit eene opmerking van allerlei grieven tegen de bestaande Regering is gevormd, meestal met het doel om zelf de plaats, die men tracht te doen openvallen, in te nemen, — een debat dat ten gevolge heeft, dat men, wanneer die pogingen gelukken, voor de nieuw optredende Regering niet die zuivere sympathie kan hebben, welke ik gaarne voor elke Regering koester. Niemand van ons, die dit Gouvernement aan het bewind wil laten, is dus genoodzaakt hierover het woord te voeren, en ook ik zal mij dus geheel bepalen bij de finantieele quaestie en slechts eene enkele opmerking in het midden brengen, die ik dezen morgen nog niet heb vernomen.

De Minister van Finantien heeft in zijne rede, bij zijne eerste begroting in de andere Kamer gehouden, over twee zaken gesproken, waarmede hij het land wenschte te begiftigen, namelijk: de finantien des Rijks onafhankelijk te maken van de Oost-Indische baten, en de gemeente-accijnsen af te schaffen. De voordeelen en nadeelen van beide heeft hij gewikt en gewogen, en hij is geëindigd met te zeggen, dat hoezeer hij de gemeente-accijnsen wenschte af te schaffen, het cijfer der opbrengst onzer belastingen echter in geen geval aan gevaar van vermindering mogt worden blootgesteld. Ik geloof dat de Minister daarin gelijk had en dat dit beginsel nog moet worden vastgehouden. Onze begroting sluit met geen

tekort; al hetgeen daaromtrent is gezegd, is, mijns inziens, of eene zwartgallige voorstelling, of het rust op gezochte argumenten.

Ik moet eene andere opmerking maken. De Minister van Binnenlandsche Zaken, heeft, toen men hem op eene andere plaats de voortdurende uitbreiding der uitgaven onder het oog bragt, vooral ter zake van werken van algemeen nut, geantwoord: „wij hebben nu de middelen, laten wij daarvan gebruik maken.” Doch mij dunkt dat de Minister toen over het hoofd heeft gezien, dat wij op het oogenblik niet alleen besteden wat wij in handen hebben, maar dat wij wel degelijk, ten gevolge van verschillende maatregelen, ook de toekomst bezwaren. Ik maak er geene grief van tegen deze Regering, want ik weet wel dat vele van die maatregelen reeds door vorige Regeringen zijn aangevangen, misschien uit eigen beweging en misschien ook door toe te geven aan den aandrang van het publiek. Maar ik constateer het feit, hetwelk ontegensprekelijk is, dat wij de toekomst bezwaren en niet weten, of wij in de toekomst dezelfde buitengewone middelen tot onze beschikking zullen hebben.

In de tweede plaats. De geachte spreker uit Overijssel heeft gezegd: „Wij hebben geen tekort op deze begroting; maar gaan wij onzen toestand na, dan is het zeker, dat onze noodzakelijke gewone uitgaven onze gewone inkomsten te boven gaan met 10 millioen.” Ik voor mij zou nog wel een hooger cijfer durven noemen. Dit is een feit, dat niet uit het oog moet worden verloren.

In de derde plaats. De geachte spreker uit Gelderland heeft gezegd: „Er is reeds veel aan de spoorwegen besteed, maar in de eerstvolgende jaren hebben wij er jaarlijks nog 10 of 12 millioen voor noodig.”

Trek ik dit alles te zamen, dan grieft het mij bijna, wanneer ik opmerk dat de Minister van Finantien — die in zijne eerste rede dat goede beginsel stelde, zoo als vroeger de Minister van Binnenlandsche Zaken gezegd heeft: wij moeten ons onttrekken, altijd op die Indische baten te leunen — dat hij, afwijkende van zijn vroeger na rijp overleg genomen besluit, thans, ten einde de gemeente-accijnsen te kunnen afschaffen, als iets zeer natuurlijk zegt: ja, drie millioen zal het jaarlijks kosten, maar wij mogen rekenen op het voortdurend klimmen van de opbrengst onzer belastingen en op de vermeerdering van de Indische baten. Het doet mij leed dat de Minister, in stede van aan zijn eerste beginsel vast te houden, terugkeert tot hetgeen hij vroeger afkeurde en ook afkeurenswaard is, en ons leert om, in plaats van zelfstandig te zijn en op eigen krachten te steunen, te vertrouwen op hetgeen toch op den duur geen vaste steun kan zijn. Ik weet het, dit nieuwe beginsel, dat ik bespreek, is nedergelegd in de wetten, die wij zullen kunnen behandelen. Misschien is het dus voorbarig er over te spreken. Worden die wetten aangenomen, ik zal in het ongelijk zijn. Ik meende evenwel dit punt, dat door den geachten spreker uit Overijssel slechts even was aangeroerd, meer met den vinger te moeten aanwijzen en te moeten zeggen: dat beginsel is het bederf van onze finantien.

De heer **Betz**, Minister van Finantien.. [Deze rede zal nader worden medegedeeld.] I.

De heer **Thorbecke**, Minister van Binnenlandsche Zaken. [Deze rede zal nader worden medegedeeld.] I.

De heer **Olivier**, Minister van Justitie: Even als de Minister van Binnenlandsche Zaken moet ik met een enkel woord opkomen tegen het verwijt, door den geachten spreker uit Gelderland ook tot mij gerigt, van verregaande partijdigheid bij de voordragten tot openbare bedieningen. Ik erken, dat het mij bevreemd heeft, dat een man, zoo rijk aan ervaring en die zoolang zelf den ministerielen zetel heeft bezet, dergelijk verwijt heeft gedaan. Hij weet toch beter dan anderen, hoe ligt een Minister, juist bij het doen van voordragten, aan verkeerde beoordeelingen bloot staat. Om zulk een verwijt met grond te kunnen doen, zou hij in het kabinet van den Minister gedrongen moeten zijn en alle stukken moeten kennen. Thans is het eene uitspraak en eene veroordeeling zonder kennis van de stukken. Ik heb dan ook met volkomen kalmte dat verwijt gehoord, want ik ben innig overtuigd, dat het steeds mijn streven is geweest mijne voordragten aan den Koning zonder aanzien van partij of persoon in te rigten. Dat was mij ook gemakkelijk; want hoe gehecht ik ook ben aan de beginselen, welke ik voor waar houd, nooit heb ik het begrip gekoesterd, dat het mannen van eene andere zienswijze aan talent en eerlijkheid ontbrak. Ik heb het dan ook steeds onbehoorlijk geoordeeld, dat een Minister partijkeuzen aan den Koning zou voordragen. De Minister van Justitie moet vele voordragten doen, die meer dan andere onder de algemeene beoordeeling vallen. Ik geloof mij op die keuzen te mogen beroepen en men zal er-

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Algemeene beraadslaging.)

kennen, dat daarbij geen aanzien van partijen heeft plaats gehad. Het is mij wel eens gebeurd dat anderen mij bij eene voordragt gevraagd hebben: welke is de politieke kleur van dezen of genen persoon? Maar altijd heb ik daarop geantwoord: dit gaat mij niet aan. Ik vraag alleen: is de man bekwaam, is hij eerlijk, is hij onpartijdig? In dien geest heb ik steeds gehandeld. Daarom heb ik met volkomen gerustheid de beschuldiging van den geachten spreker uit Gelderland gehoord, want ik weet dat ik volstrekt niet gelet heb op partijbelang, maar dat ik steeds het belang van het land alleen in het oog heb gehouden en steeds zooveel mogelijk alle talenten, welke overigens de politieke rigting ook ware, heb willen dienstbaar maken aan het belang van het land.

De heer van Nispen van Pannerden: Mijne Heeren, in mijne eerste rede heb ik op den voorgrond gesteld dat onze uitgaven sinds 1855 niet stationair zijn gebleven. Ik heb u voorgelezen hetgeen de Minister in de andere Kamer gezegd heeft. Nu zegt die hooge staatsambtenaar: gij hebt dit niet goed verstaan. Het is mogelijk. Maar ik heb de woorden voorgelezen, zoo als ze gedrukt zijn. En dan wensch ik toch aan den Minister te vragen, of die woorden den uitleg toelaten, dien hij nu daaraan heeft gegeven. Maar aannemende dat de Minister bedoeld heeft te zeggen: zoo gij het jaar 1855 vergelijkt, dan moet gij ook in aanmerking nemen wat destijds meer aan rente betaald werd, dan geloof ik nog dat die beschouwing minder juist is. Ik geloof niet dat wij op dit oogenblik reeds zooveel hebben geamortiseerd, dat er sedert 1855 8 millioen aan rente bespaard is. Zoo men dus ook in rekening brengt hetgeen aan rente is bespaard, dan nog zijn onze uitgaven niet stationair gebleven, maar vermeerderd.

De Minister heeft in de tweede plaats gewezen op de vermeerdering, die onze inkomsten hebben ondergaan. De Minister heeft de beleefdheid gehad ons een overzicht te geven van de inkomsten van vroegere jaren. In dat overzicht vind ik dat voor de dienst van 1855 de belastingen hebben opgebracht f 61 062 497,315. Neem ik nu de raming voor 1865 in handen, dan vind ik dat de opbrengst der belastingen geraamd is op f 61 539 435,50. Er bestaat dus slechts een verschil van f 470 000. Is dat verschil nu zoo groot dat het rechtvaardigt hetgeen de Minister daaromtrent gezegd heeft? Ik geloof het niet.

Het tekort. Ik heb het woord *tekort* gebezigd. Dit heeft vooreerst aan den geachten spreker uit Groningen aanstoot gegeven. Die geachte spreker heeft gezegd: zij, die spreken van een tekort, maken zich schuldig aan zwartgallige voorspiegelingen of bezigen gezochte argumenten. Nu dunkt mij dat die geachte spreker beter had gedaan te wederleggen hetgeen ik heb aangevoerd, dan aan hetgeen ik gezegd heb die qualificatie te geven; ik neem haar niet aan en werp ze verre van mij.

Maar nu de zaak. Ik heb gezegd: gij brengt in rekening een batig slot van 1865, waarop vroeger nooit gerekend is, ten bedrage van ruim f 8 300 000, en voor den afkoop van den Scheldetol f 3 800 000, dus te zamen ruim f 12 200 000; gij brengt slechts in uitgave voor amortisatie 11 millioen, daaronder is een millioen verplichte amortisatie, zoodat er slechts 10 millioen zijn voor buitengewone amortisatie, dus 2 millioen minder dan de buitengewone ontvangsten bedragen; deze worden dus van die buitengewone inkomsten gebruikt om onze gewone uitgaven te dekken. Hadt gij dus uwe begroting opgemaakt op de gewone wijze, dan zoude daadwerkelijk een tekort hebben bestaan.

De geachte spreker — zegt de Minister — heeft de vraag gesteld, of wij tot een keerpunt genaderd zijn en las daarna voor een artikel uit een dagblad om dat te bewijzen. De Minister heeft echter in zijne voorstelling een door mij aangehaald citaat uit zijne redevoering weggelaten, waarin hij juist bewoerd heeft, dat er geene partij bestaat die wensch dat het batig slot zou vervallen; maar de Minister moest dat niet zijn voorbijgegaan.

De vaststelling der Indische begroting bij de wet. De Minister zeide dat ik behoor tot hen die wenschen spoedig geroepen te worden tot die vaststelling. Ik heb dien wensch niet uitgedrukt: toen de Indische comptabiliteitswet hier behandeld werd, ben ik door zeer ernstige huisselijke omstandigheden verhinderd aan de beraadslaging deel te nemen. Had ik zulks kunnen doen, dan zou den Minister gebleken zijn of ik dien wensch had kunnen uitspreken.

De Minister heeft er zich over verwonderd dat ik aandrang op de indiening der comptabiliteitswet voor Nederland: doch mag zulks den Minister verbazen als de Grondwet het tot stand brengen dier wet voorschrijft, en dat voorschrift nu 16 jaren lang onuitgevoerd is gebleven?

Thans nog een woord over een niet door mij ter sprake gebragt onderwerp: de benoeming van een onderwijzer te Haarlemmerliede. De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft zich bereid verklaard aan ieder lid der Staten-Generaal, waar het benoemingen geldt,

de deswege gevoerde correspondentie voor te leggen. Nu wensch ik den Minister te vragen, of hij even bereid is de stukken betrekkelijk de aangehaalde benoeming ter inzage over te leggen aan eenig lid der Kamer dat zulks mogt verlangen. Ik geloof dat de schildering des Ministers niet geheel juist is; althans wanneer de mij gegeven inlichtingen waar zijn, ontbreekt eene schakel daarin.

De heer Schimmelpenninck van der Oije: Ik heb nog wel iets te antwoorden op de zeer beleefde rede van den Minister van Binnenlandsche Zaken; daar ik echter niet gaarne noodeloos de discussien voortzet, zal ik alleen dit zeggen: om zelfs den schijn te vermijden dat het mij hier om den Minister te doen is, noemde ik (al was het ietwat diplomatisch) ook den Minister van Justitie, als of ook hier groote onpartijdigheid heeft plaats gevonden; maar ik voeg er nu bij dat ik hem aangaande maar een goed feit kende, en dat een enkel vonnis geene jurisprudentie vormt, en dat mij nader bleek, dat de Minister met groote onpartijdigheid de meest deskundigen, namelijk de professoren aan de hoogeschool, raadpleegde om zijne benoemingen op goede gronden te doen. Te dien opzichte kom ik dus gaarne terug op hetgeen ik aangaande Justitie daaromtrent heb gezegd.

De heer Cremers: Ik wenschte den geachten spreker uit Gelderland eene korte opheldering te geven ten opzichte van de gebezigde woorden: zwartgallige voorspiegelingen en gezochte argumenten. Die spreker meent, dat ik hem die woorden heb toegevoegd, en werpt ze van zich weêr op mij terug. Ik neem ze ongaarne van hem aan, want ze betroffen hem geenszins. Wat heb ik toch gezegd? Niet anders dan dit: dat in deze begroting geen tekort is, en dat ieder, die daarin een tekort zocht, geleid wordt door hetgeen ik straks heb gezegd. Nu meent de geachte spreker uit Gelderland dat ik hem daarmede bedoeld heb; geenszins. Ik heb alleen willen aantonen, dat ik, even als de geachte spreker uit Overijssel, het niet eens ben met hetgeen elders, in de dagbladen vooral, en misschien ook in de andere Kamer is, beweerd, dat de toestand, waarin wij op dit oogenblik verkeerden, kan gekarakteriseerd worden door de woorden: *tekort op de begroting*. Zoo als ik een tekort opvat, heb ik niet opgemerkt, dat de geachte spreker het bestaan er van heeft bewoerd; bij die woorden had ik zijne denkbeelden niet in het oog. Ik verzoek hem dit te gelooven.

De heer Thorbecke, Minister van Binnenlandsche Zaken. [Deze rede zal nader worden medegedeeld.] II.

De heer Franssen van de Putte: Met een enkel woord, Mijnheer de Voorzitter, wensch ik terug te komen op de rede van den Minister van Financien, waaraan zich sluiten de woorden van ons geacht medelid uit Overijssel. Ik zal trachten der verschillende punten zooveel mogelijk, ter bekorting, bij elkander te voegen.

Mijne leus is: zet de toring naar de nering, en ik deel volkomen in het gevoelen van mijn geachten collega uit Zeeland, dat de regeling van het huishouden van den Staat niets anders is dan het beeld in 't groot van hetgeen ieders huishouding is in het klein. En nu toets ik deze begroting aan de eenvoudige begroting, die ieder huisvader voor zijn gezin moet opmaken.

Ik zou het toch niet wagen voor mijne huishouding te bestemmen fondsen, die ik niet zeker had. Zou het niet eene verkeerde rekening van een huisvader zijn wanneer hij voor een jaar beschikte over en zijne huishouding regelde naar toevallige baten, die hem uit den aard der zaak in een volgend jaar zouden ontvallen?

De geachte afgevaardigde uit Overijssel heeft gewezen op de noodlottige gevolgen, die heeft gehad het beschikken over hetgeen overbleef van het laatste dienstjaar.

Dit is voorzeker een verstandige en wijze wenk. Maar wanneer ik daartegenover stel dat de geachte afgevaardigde uit Overijssel gezegd heeft: beschik liever altijd over die twee batige saldo's, dan moet ik de vrijheid nemen te doen opmerken, dat de grond zijner redenering wegvalt met dezen eenen keer, want het aannemende jaar zullen wij over geen twee batige saldo's kunnen beschikken. Waartoe dan voor één jaar daarover beschikt?

Ik zal niet terugkomen op hetgeen ik bij de behandeling der Middeelen over de redactie van den post betrekkelijk die batige saldo's gezegd heb, maar ik heb bij die gelegenheid er den Minister op gewezen, dat wij bij zijne toepassing daarvan in den regel zullen komen. Want toen ik vroeg, wat er zoude gebeuren en hoe die redactie kon blijven, wanneer wij geen directe behoefte hadden tot aanvulling, antwoordde de Minister: er zal altijd gelegenheid zijn tot aanvulling, want dan zullen wij er de uitgaven naar regelen. Toen heb ik geantwoord, dat de Minister in den regel zoude zijn indien

II. *Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1865.* (Algemeene beraadslaging.)

bij de uitgaven bepaalde naar de ontvangsten en niet omgekeerd. Dan eerst zou hij de tering naar de nering zetten.

De Minister heeft gezegd dat het hem bevreemde dat de geachte spreker uit Zeeland, die zich een voorstander van amortisatie noemt, zich niet bij eene amortisatie van 11 millioen nederlegde. Ik antwoord: wanneer de Minister goedvond de middelen op te voeren door belastingen als anderzins, ten einde te amortiseren, wat zou men dan zeggen? Men zou er den moed welligt niet toe hebben, en evenwel neemt de Minister nu een vreemd middel te baat, eene bate die nog op zicht is, om te amortiseren.

Ik heb er op gewezen, dat telkens wanneer de Minister mogt voordragen om *aanwezige* sommen te besteden tot amortisatie, ik dit zou ondersteunen, en ik geloof dus dat daaruit gebleken is, dat ik wel een voorstander van amortiseren ben.

Besparing. Ik had gewenscht daaromtrent een ander antwoord te ontvangen. In mijne eerste rede heb ik gezegd, dat ik gewenscht had ook bij deze begrooting te kunnen beoordeelen, waaruit die besparing ontstond. De Minister heeft die besparing toegelicht voor zoo ver betreft drie tonnen gouds, maar ik heb gevraagd, waaruit de besparing van de overige zeven ton bestaat. Die vraag grijpt dieper in, dan misschien oppervlakkig wordt gedacht; ik registreer daardoor den stand van elk departement, en als het waarachtig bezuiniging is, dan geeft dit aanleiding om, met het oog op de voorgedragen begrooting, te vragen: kunnen daarop geen posten in denzelfden geest bezuinigd worden? Ik mis dat middel van registratie of van *contrôle*, omdat ik dien staat mis, en ben dus verstoken van het middel om op de posten der begrooting datgene na te gaan, wat ik wenschte te kunnen zien, ten einde tot de overtuiging te komen of er bezuinigd is al dan niet. Tusschen bezuiniging en besparing is toch een aanmerkelijk verschil. Wat *bespaard* wordt kan het gevolg zijn van posten die vrijvallen, pensioenen, tractementen en gelden, die niet worden uitgegeven; maar bezuiniging is eene andere zaak: die bestaat in het niet besteden van al hetgeen men voor de eene of andere uitgave geraamd heeft, in het niet besteden van de gansche posten voor onvoorziene uitgaven enz.

Ik heb nog een laatste punt. Ik geloof dat de Minister mij niet goed begrepen heeft, toen ik sprak over de comptabiliteitswet in verband met deze begrooting. Ik heb den wensch geuit, dat die wet in de afgelopen zitting had kunnen worden aangenomen; was daarbij die regeling bepaald, die de Minister nu heeft gevolgd, dan ware de zaak uitgemaakt. Maar ik wenschte juist dat deze gang van zaken niet, om zoo te zeggen, binnengesmokkeld ware zoo als nu, maar geregeld ware bij de wet.

Ik moet dit zeggen, omdat ik ben en geprotesteerd heb tegen de opvatting van den Minister van Finantien, dat deze zaak voor onze begrooting zou geregeld zijn bij de wet op de Oost-Indische comptabiliteit.

Wanneer bij de behandeling van die wet duidelijk gebleken ware, dat dit de bedoeling was, dan zou ik, geloof ik, daarom alleen die wet hebben afgestemd. Zoo sterk hecht ik er aan, want ik voorspel er zeer treurige gevolgen van voor onze volgende begrooting. Mijn wensch ware geweest, dat de wet, die de begrootingen moet regelen, er geweest ware, dan zou er veel discussie vervallen zijn. Ik wensch er ons geluk mede en den Minister dat die comptabiliteitswet nu spoedig zal komen: ik had echter niet bedoeld daar nu zoo sterk op aan te dringen, maar het was eene retrospective beschouwing in verband met mijn bezwaar.

De heer **Betz**, *Minister van Finantien*. [*Deze rede zal nader worden medegedeeld.*] II.

De algemeene beraadslaging wordt gesloten.

Het WETS-ONTWERP TOT VASTSTELLING VAN HOOFDSTUK I DER STAATSBEGROOTING VOOR 1865 (*Huis des Konings*) wordt zonder beraadslaging met algemeene (31) stemmen aangenomen.

De beraadslaging wordt daarop verdaagd tot den volgenden dag des voormiddags ten 11 ure.

16DE ZITTING. — 4 JANUARIJ.

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Algemeene beraadslaging.)

(SUPPLEMENTBLAD.)

REDEVOERINGEN, uitgesproken door den heer

Betz, Minister van Financien, in de zitting van den 4den Januarij 1865.

[Zie bladz. 104.] I.

Ik zal, Mijnheer de Voorzitter, even als bij vroegere gelegenheden, mij ook nu uitsluitend bepalen tot de financiële opmerkingen en bedenkingen die in het midden zijn gebracht, aan mijne geachte ambtgenooten overlatende, om, dit geraden oordeelende, thans reeds andere punten te behandelen.

Ik kom dan in de allereerste plaats tot onzen algemeenen finantielen toestand, die door alle sprekers in meerdere of mindere mate is besproken. Sommigen, en dit hangt geheel af van het standpunt waarop men zich bij zulke discussien plaatst, zagen dien toestand en onze financiële toekomst zeer donker in; anderen daarentegen meenden geen zoo ongunstig oordeel te mogen uitspreken.

Eene eerste vraag hierbij is: zijn onze uitgaven, al dan niet, stationair gebleven sedert de laatste jaren? Dit punt is door de geachte sprekers uit Overijssel en uit Gelderland behandeld, maar zij kwamen tot verschillende resultaten. De eerste meende dat onze uitgaven stationair waren gebleven, wanneer men — hetgeen natuurlijk is — de voortgezette amortisatie in aanmerking neemt. Dit was ook het standpunt, waarop ik mij bij de uiteenzetting van onzen finantielen toestand — geplaatst heb. Ik heb nooit te kennen gegeven, de geachte spreker uit Gelderland schijnt mij daaromtrent verkeerd begrepen te hebben, — dat onze uitgaven, na aftrek van het cijfer der nationale schuld, stationair zijn gebleven; maar ik heb reeds bij de indiening van de Staatsbegroting voor 1864 aangetoond, dat onze gewone uitgaven sedert 1855 stationair zijn gebleven, juist ten gevolge van de voortdurende vermindering onzer nationale schuld.

Nu heeft de geachte spreker uit Gelderland van zijn standpunt ook eene vergelijking gemaakt tusschen de jaren 1855 en 1865. Hij heeft gezegd: in 1855 bedroegen onze uitgaven, na aftrek van het Huis des Konings en de nationale schuld, 35½ miljoen; in 1865 zullen ze ruim 43 miljoen bedragen; er bestaat dus eene uitsetting van omstreeks 7½ miljoen. Maar nu verzoek ik den geachten spreker ook de opgaven op te slaan, die ik geleverd heb bij de indiening van de begroting voor 1864 omtrent de vermindering van onze staatsschuld, en hij zal vinden, dat die vermindering nagenoeg overeenstemt met het verschil tusschen de uitgaven van 1855 en 1865, zoo als dit door den geachten spreker berekend wordt.

Het is, dunkt mij, natuurlijk, dat bij vermeerderde behoeften, zoo als er dan toch in elke maatschappij bestaan, men er niet buiten kan de uitgaven eenigermate te doen toenemen. Maar dat men daarbij met voorzigtigheid moet te werk gaan, waarop ook de geachte spreker uit Overijssel te regt heeft aangedrongen, wie zal de noodzakelijkheid daarvan ontkennen? En nu geloof ik werkelijk, dat deze Regering, althans niet minder dan vroegere Regeringen, die voorzigtigheid heeft in acht genomen. Ofschoon toch sedert 1860 over de baten, die ons uit Indie toevloeijen, niet uitsluitend meer heeft kunnen worden beschikt tot amortisatie van schuld, zijn toch onze uitgaven stationair gebleven en zelfs, sedert 1862, teruggegaan. Ik heb daarop reeds in de andere Kamer gewezen. Ik heb toen doen uitkomen, dat als wij, even als vóór 1860, alle overschotten hadden kunnen aanwenden tot amortisatie van schuld, wij dan, op dit oogenblik, een minder cijfer van uitgaven zouden hebben van 2½ miljoen. Sedert 1860 toch zijn voor spoorwegen en voor de emancipatie der slaven werkelijk 60 miljoen uitgegeven. Had men die som kunnen amortiseren, dan is het duidelijk, dat men, bij eene rente van 4 per cent, tot eene besparing van 2½ miljoen zou gekomen zijn. Nu wijs ik alleen daarop om te doen zien, dat deze Regering, al moge zij veel trachten te doen en werkelijk in het publiek belang veel tot stand brengen, met het totaal-cijfer der uitgaven niet verder gaat dan vóór 1860 het geval was, toen men, in dit opzigt, in gunstiger omstandigheden verkeerde.

Een tweede punt met betrekking tot onzen algemeenen finantielen toestand betreft de onafhankelijkheid van de koloniale baten; een beginsel, dat ik steeds heb voorgestaan en dat ik ongaarne zou loslaten. Dat deze Regering de onafhankelijkheid van de koloniale baten werkelijk eene schrede verder heeft gebracht, daartoe wijs ik op het getuigenis van den geachten spreker uit Overijssel, die erkend heeft dat wij in de laatste jaren ten opzichte van die on-

afhankelijkheid vooruit zijn gegaan. Dit is ook niet te loochenen, wanneer men de zaken neemt zoo als ze werkelijk zijn, en wanneer men die onafhankelijkheid begrijpt in dien zin gelijk ik ze altijd heb verstaan, namelijk ten opzichte van onze gewone uitgaven. Het springt in het oog, dat als onze gewone uitgaven, met inbegrip van de nationale schuld, in de laatste jaren steeds stationair zijn gebleven door de toenemende vermeerdering van onze belastingen, de onafhankelijkheid van de koloniale baten eene schrede moet zijn voortgegaan, en wel tot dat bedrag als de meerdere opbrengst van de belastingen op dit oogenblik, vergeleken met vroeger, bedraagt.

Ik zal het punt, dat men met de onafhankelijkheid van de koloniale baten in verband heeft gebracht, namelijk de belastingplannen, die bij de Vertegenwoordiging zijn ingediend en eerlang bij haar behandeld zullen worden, laten rusten. Ik geloof, dat wij beter doen die plannen te overwegen en te beoordeelen wanneer ze bij deze Kamer aanhangig zullen zijn. Men zou zich toch te ver verwijderen van de discussie die op dit oogenblik gevoerd wordt, als men plannen ging bespreken en in aanmerking nam, die nog niet gereed zijn voor het debat.

En nu de vooruitzichten omtrent onzen finantielen toestand, waaromtrent onderscheidene sprekers hunne bezorgdheid hebben doen kennen. De geachte spreker uit Gelderland, de heer van Nispen van Pannekoek, is in dit opzigt bezorgd. Die geachte spreker zeide: ik geloof dat wij met betrekking tot onzen finantielen toestand op een keerpunt zijn gekomen. Waarom, Mijnheer de Voorzitter? De geachte spreker heeft eenige zinsneden voorgelezen uit een artikel in het *Bataviaasch Handelsblad*, waaruit blijken zou, dat er in Indie personen zijn die meenen dat de batige sloten, waarin men zich tot op dit oogenblik verblijft, moeten ophouden.

Ik moet betwijfelen, of een artikel in eene courant, waarbij dergelijke denkbeelden worden geuit, voor ons eene reden kan zijn tot zoo groote bezorgdheid. En dat te meer, omdat wij nu de Indische comptabiliteitswet bezitten, waardoor wij in het vervolg zelve zullen bepalen het cijfer der bijdragen, die Indie in redelijkheid behoort te leveren. De Nederlandsche wetgever zal dat cijfer vaststellen, en dit zal dus niet afhankelijk zijn van omtrent die bijdragen elders ontwikkelde denkbeelden.

Nu zegt de geachte afgevaardigde uit Gelderland wel, dat die wet eerst over twee jaren in werking treedt, zoodat wij, op dit oogenblik, dat cijfer der bijdragen nog niet bepalen. Maar ik moet hem dan toch vragen, of de toestand zoo precair is in zijn oog, dat wij tusschen nu en over twee jaren gevaar loopen die bijdragen niet te ontvangen, omdat wij ze niet bij de wet vaststellen. Voor 1865 althans zijn ze tamelijk verzekerd, want de artikelen, waaruit die bijdragen moeten voortkomen, zijn reeds grootendeels in de magazijnen in Indie en Nederland aanwezig. Ik verblijd mij er overigens in, dat de geachte afgevaardigde zoo reikhalst naar het oogenblik, dat de Nederlandsche wetgever die bijdragen bepalen zal, daar dit voor hem eene reden tot gerustheid zijn zal.

Ten aanzien van onze vooruitzichten heeft de geachte afgevaardigde ook gezegd, dat de opbrengst der belastingen nu wel toeneemt, maar dat die ook wel zou kunnen verminderen. Op welken grond meent de geachte afgevaardigde dat? Juist in hetgeen gedaan wordt voor de materiele welvaart en de intellectuele ontwikkeling der natie, hebben wij in tegendeel een dubbelen waarborg, dat de opbrengst onzer belastingen in het vervolg zeer zal toenemen. Maar hoe nu de geachte spreker uit zijne minder gunstige verwachtingen van de toekomst het gevolg kan afleiden, dat wij ons begeven op een weg die naar de inkomsten-belasting voert, verklaar ik niet te begrijpen.

Den geachten sprekers, die daarover het woord voerden, moet ik herinneren in welk verband ik vroeger eene dergelijke belasting heb beschouwd: niet als het gevolg moettende zijn van de thans voorgedragen maatregelen, niet als het gevolg van meerdere behoefte aan inkomsten; — neen, ik heb in der tijd die belasting alleen beschouwd in verband met eene herziening der patent-belasting.

En nu, Mijnheer de Voorzitter, zijn er onderscheidene sprekers, die in deze orde van denkbeelden gemeend hebben, dat onze finantielen toestand vroeger beter was dan hij nu zoude zijn. Wanneer ik vergelijk de cijfers van de koloniale baten ten vorigen jare met die van 1864 en 1865, ja, dan valt het niet te ontkennen, dat wij in vorige jaren uit de koloniale baten meer hebben genoten dan wij nu zullen genieten, hoewel men niet vergeet, dat ook onder die vroegere jaren zeer ongunstige waren. Ik geloof echter niet, dat men, bij de beschouwing van den algemeenen toestand der finantien, moet vragen: hoe veel is er in dit jaar ontvangen en hoe veel zijn de ontvangsten van het vorige jaar geweest; maar dat men zich moet plaatsen op een ruimer standpunt, en dan zal men werkelijk zien, zoo als ik ook in de andere

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Algemeene beraadslaging.)

Kamer heb aangetoond, dat onze financiële toestand en onze financiële vooruitzichten gunstiger zijn dan eenige jaren vroeger.

Het kan toch niet worden ontkend, dat wij eenige jaren vroeger stonden tegenover al de uitgaven, die nu reeds voor een groot deel zijn gedaan. Vier of vijf jaren geleden moest de geheele spoorwegwet nog worden uitgevoerd, en nu zijn reeds een en zestig miljoen van dat bedrag werkelijk aangewezen. Mij dunkt dat dit toch een gunstiger toestand is te noemen.

Eenige jaren vroeger, en men vergeet dat ook niet, moest nog worden uitgevoerd die groote maatregel van de emancipatie der slaven, een maatregel waartegen men te regt heeft opgezien, en die ik mij ook niet had voorgesteld dat zonder buitengewone inspanning zou zijn tot stand gebracht, vooral omdat daarmee gepaard ging de uitgave, die, krachtens de wet, jaarlijks voor de spoorwegen moest gedaan worden. De emancipatie is echter, zonder inspanning, voorbijgegaan. En bij dat alles zijn wij nog in staat geweest, door amortisatie onze schuld niet onbeduidend te verminderen. Ik vraag, of dan de toestand, waar tegenover wij op dit oogenblik staan, werkelijk niet gunstiger is dan die van eenige jaren geleden. En al mogen nu de baten van de spoorwegen, zoo als de spreker uit Gelderland meent, in de eerste jaren niet groot zijn, het zijn toch steeds klimmende baten en baten die wij vroeger niet kenden.

Men zegt, de vooruitzichten omtrent de koloniale baten zijn ongunstiger dan eenige jaren vroeger. Mijnheer de Voorzitter, ik verzoek de Kamer het *Bijblad* op te slaan en na te gaan de voorstellingen die vroeger en later omtrent die koloniale baten gedaan werden, en men zal zien dat men *steeds* te dien opzichte, gevreesd heeft, dat wij de vetste jaren zouden gehad hebben. En toch, aan vette jaren heeft het voortdurend niet ontbroken. Ik voor mij wanhoop volstrekt niet aan die koloniale baten, zoo als sommige sprekers meenen te moeten doen, en, naar het mij voorkomt, zonder voldoende grond.

Het spreekt echter van zelf, en hiermede besluit ik dit deel mijner rede, dat, hetzij men de toekomst eenigzins gunstiger beschouwe, hetzij men daaromtrent eene minder gunstige meening hebbe, dit altijd vaststaat, dat men in ieder geval ten opzichte van de uitgaven, en de opdrifving daarvan, de meest mogelijke voorzigtigheid behoort in acht te nemen. Ik meen dan ook, na hetgeen ik daarover heb in het midden gebracht, te kunnen volhouden, dat werkelijk deze Regering, althans niet minder dan vroegere Regeringen, die voorzigtigheid heeft in acht genomen.

Het tweede hoofdpunt in deze discussie is de begroting voor 1865 zelve, zoo als die speciaal is ter sprake gebracht door den geachten afgevaardigde uit Overijssel.

De vraag is behandeld, of er op die begroting al dan niet een tekort is.

De geachte afgevaardigde uit Overijssel heeft te regt gezegd, dat dit afhankelijk is van het standpunt waarop men zich plaatst, en welke sommen men meent dat daarbij in aanmerking moeten komen. Naar zijne meening bestond er geen tekort. Zoolang wij echter niet onafhankelijk zijn van de Oost-Indische baten, is er altijd een tekort op de begroting geweest, het verschil namelijk tusschen de gewone ontvangsten en de gewone uitgaven.

Maar dat is niet het tekort, bedoeld door de geachte sprekers, die van een tekort gewagen. Zij becijferen nog een ander tekort, zoo als b. v. de spreker uit Gelderland, die het op ongeveer drie miljoen heeft gesteld.

Als men echter op de begroting toelaat uitgaven voor de spoorwegen, — ontegenzeggelijk *buitengewoon*, omdat, wanneer men die niet door voorhanden middelen kon bestrijden, men tot buitengewone maatregelen zou moeten overgaan, en uitgaven, waarvoor men dergelijke stappen zou doen, niet onder de gewone uitgaven te rangschikken zijn, — dan moet men, de geachte afgevaardigde uit Zeeland heeft het volkomen juist aangetoond, onder de middelen ook buitengewone ontvangsten toelaten. En dan komt men tot het resultaat, waartoe ook de spreker uit Overijssel gekomen is, namelijk, dat, wanneer men de gewone en de buitengewone uitgaven van de gewone en de buitengewone middelen afrekt, uit de begroting blijkt, dat er werkelijk een overschot is.

Eene fout, indien ik mij zoo mag uitdrukken, waarin de geachte sprekers, die nog altijd gewagen van een tekort, vervallen, is, dunkt mij, dat zij 10 miljoen voor de spoorwegen brengen onder de gewone uitgaven.

De geachte afgevaardigde uit Overijssel meent, dat de toestand van de begroting voor 1865 niet zoo gunstig is als die van 1864 was, omdat op deze laatste niet, als op die voor 1865, voorkwam een toekomstig batig slot, en men al die groote uitgaven voor spoorwegen en amortisatie kon bestrijden uit het batig slot van 1863. Volkomen juist, maar de geachte spreker verlieze niet uit het oog, dat het batig slot van 1863 was f 19 436 000, waarbij

nog kwam het anticiperen dat men deed op het toekomstig batig slot ten bedrage van eene som van f 9 800 000, zijnde de bekende rentepost, en de som van circa 3 miljoen als teruggave voor de West-Indische subsidien. Voegt men die sommen bijeen, dan komt men tot een bedrag van omstreeks 32 miljoen, die men voor 1864 uit de koloniale bijdragen trok; terwijl het gezamenlijk bedrag voor 1865 slechts op ruim 28 miljoen heeft kunnen worden geraamd. Dat minder gunstig verschijnsel is enkel een gevolg daarvan, dat de koloniale bate van 1863 zooveel grooter is geweest dan die van 1864 en 1865 zijn zullen. En indien de geachte spreker het bewijs daarvan heeft willen leveren, dan is daartegen niets te zeggen.

In de tweede plaats heeft de geachte spreker, ten opzichte eener vergelijking tusschen 1864 en 1865, er op gewezen, dat er nu nog enkele uitgaven bij zullen komen. Hij heeft de goedheid gehad te erkennen, dat men die uitgaven, die men nog rekent te zullen moeten doen, zeer breed uitmeet en zich daaromtrent wel eens aan overdrijving schuldig maakt. Dat er werkelijk nog uitgaven zullen te doen zijn, is meer dan waarschijnlijk; maar is dit niet telken jare, in meerdere of mindere mate, het geval? De Regering heeft er nu meer speciaal op gewezen; maar ieder jaar kan men er op rekenen dat er nog suppletoire uitgaven zullen bijkomen. Daar staat evenwel tegenover, dat ieder jaar ook meer wordt ontvangen dan het cijfer, waarop de middelen worden geraamd. Ik wijs den geachten spreker uit Overijssel op het feit, dat dit jaar de middelen uiterst matig geraamd zijn, vooral wanneer men let op de belangrijk vermeerderde opbrengst in 1864. Men kan dus in 1865 rekenen op een belangrijk hooger cijfer dan voor de opbrengst der belastingen is geraamd. Dit moet men niet uit het oog verliezen als men zegt, dat wij waarschijnlijk meer uitgaven zullen hebben te doen dan nu geraamd zijn.

Dezelfde spreker is nog een stap verder gegaan en heeft het oog reeds op het jaar 1866 gevestigd. Te regt heeft hij gezegd, dat men dan het dubbel batig slot zal missen. Ook de geachte spreker uit Zeeland heeft er op gewezen, dat men dit dubbel batig slot maar eens op de begrotingen brengen kan. Die laatste spreker antwoordt ik echter, dat de rentebesparing, die daarvan een gevolg zal zijn, doorgaande zal wezen. En tegenover hetgeen de geachte afgevaardigde uit Overijssel heeft gezegd, meen ik dit te mogen stellen, dat het niet onmogelijk zou zijn, dat het koloniaal batig slot voor 1866 hooger zal wezen dan het nu voor 1865 is en ook dan het voor 1864 geweest is. Grootendeels hangen die batige sloten af van een meerder of minder gunstigen koffijgoest. In het afgelopen jaar is die oogst niet voordeelig geweest; maar na een jaar van tegenspoed kan een jaar van voorspoed volgen. De geachte spreker heeft er, ten opzichte van 1866, te regt op gewezen, dat alsdan zal beschikbaar zijn het belangrijk overschot dat over 1864 is te verwachten: — een overschot hetwelk ik, volgens eene zeer matige raming, meen te kunnen stellen op 9 of 10 miljoen.

De spreker heeft gezegd, dat hij den door mij genomen maatregel, om niet te beschikken over het overschot van 1864, volkomen goedkeurde. Ik geloof ook werkelijk, dat het beter en voorzigtiger is (en dit zeg ik met het oog op den spreker uit Zeeland, die mij naar aanleiding van het brengen van die toekomstige baten van onvoorzigtigheid beschuldigde), dat overschot van een jaar, hetwelk nog niet afgelopen was toen ik de begroting indiende, te laten rusten, dan, zoo als de spreker uit Zeeland verlangde, het onder de middelen op te nemen en het toekomstig koloniaal batig slot te laten rusten. Het met matigheid berekende toekomstige koloniale batige slot is eene ontvangst, die men, even als de andere ontvangsten, inderdaad in den loop van het jaar te wachten heeft. Mijns inziens is het een gezond finantieel begrip, dat men de uitgaven, welke men in een jaar meent te moeten doen, in de eerste plaats bestrijdt uit de middelen die men meent in datzelfde jaar te zullen ontvangen.

De amortisatie. De spreker uit Zeeland heeft, wat het punt der amortisatie betreft, nog geen vrede met den door mij voorgestelden maatregel, om het toekomstig batig slot op de begroting te brengen, ten einde daardoor eene grootere som tot schulddelging te kunnen aanwenden. Ik dacht dat, nu het principe van het brengen van het toekomstig koloniaal batig slot op de begroting door de comptabiliteitswet gevestigd was, ook zij, die zich aanvankelijk met dat beginsel niet konden vereenigen, zich bij dien maatregel zouden hebben nedergelegd; want welk overwegend bezwaar kan er bestaan, om hetgeen de wet imperatief voorschrijft dat over twee jaren gebeuren moet, nu reeds te doen; niet om daarmee allerhande niet noodzakelijke uitgaven te bestrijden, maar alleen om schuld te amortiseren en daardoor het rentebedrag aanzienlijk te verminderen? Ik meende, dat de geachte spreker uit Zeeland een te groot voorstander was van amortisatie, om zich niet neder te leggen bij een maatregel, die, al acht hij

II. *Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Algemeene beraadslaging.)*

dien op zich zelven niet wenschelijk, toch moet genomen worden.

Die geachte spreker acht zijne voorstelling van onzen finantielen toestand zuiverder en helderder dan de mijne. Ik wil dit niet tegenspreken, de Kamer moet dit beslissen; ik dacht dat in mijne voorstelling geen duisterheid was. Maar hier komt het toch altijd op neder, dat, als men niet had dat meerder bedrag van f 8 396 503, dat wij nu zullen nemen op het batig slot van het volgend jaar, en wij hadden toch buitengewoon willen amortiseren, wij dan ook het overschot van 1864 onder de middelen hadden moeten opnemen, terwijl wij dan nog niet hadden kunnen amortiseren hetzelfde bedrag dat nu geamortiseerd wordt.

Maar nu zegt de geachte spreker: ja, maar gij krijgt er nu nog bij de 31½ miljoen van het Indische muntwezen, en deze hadden evenzeer kunnen gebezigd worden in het volgend jaar. In dat stelsel — ik heb er reeds in de Memorie van Beantwoording op gewezen — om het overschot van 1864 aan te spreken, zou ook nu dat overschot kunnen worden aangewend tot het voorstellen van eene tweede buitengewone amortisatie. Hoe men het ook neme, als wij niet hadden de f 8 396 503 en wij wilden hetzelfde doen als nu voorgesteld wordt, dan zouden wij die som op eene andere wijze moeten vinden. En deden wij dat, dan zou ze voor ons verloren zijn, terwijl wij ze nu nog beschikbaar houden.

Wat die som voor amortisatie betreft, meent de geachte spreker uit Overijssel dat ik daarvan eene niet volkomen juiste voorstelling had gegeven; ik zou het namelijk hebben doen voorkomen, als of er 10 miljoen buitengewoon voor amortisatie wierden aangewend. Het is mogelijk, dat ik hier of daar zoo iets gezegd heb, hoewel ik het mij niet herinnerd. In den toelichtenden staat bij hoofdstuk VII A, op art. 14, heb ik den amortisatie-post gesplitst als volgt:

1°. tot aflossing, na voorafgaande uitloting, van de schuldbekentissen van het voormalig Amortisatie-syndicaat	f 300 000,00
2°. tot inkoop en amortisatie van nationale schuld, als sedert eenige jaren	700 000,00
3°. uit de gelden op 1°. Mei 1865 te ontvangen voor den derden termijn der afkoopsom van den Scheldetol	3 809 253,33
4°. buitengewone amortisatie	6 190 746,67
5°. uit de baten van de voormalige wees- en momboirkamers	5 000,00
	<hr/> f 11 005 000,00

De buitengewone amortisatie heb ik dus voorgesteld als niet meer zullende bedragen dan ruim 6 miljoen. Strikt genomen zou echter ook de afkoopsom van den Scheldetol voor buitengewone amortisatie zijn. Gewone amortisatie is dat zeker niet; alleen de som van één miljoen is daarvoor bestemd. Ik erken echter, dat het is eene buitengewone amortisatie van een eenigzins anderen aard.

Ten slotte nog een paar punten. De geachte spreker uit Zeeland heeft mij in de eerste plaats nog eene vraag gedaan. Op bladz. 3 van de redevoering, door mij bij de indiening van de begroting gehouden, heb ik eene berekening gemaakt waaruit blijkt, dat er een vermoedelijk overschot over de dienst van 1864 zal bestaan van 5¼ miljoen, en daarbij heb ik in aanmerking genomen, dat op de uitgaven van 1864 eene besparing van 1 miljoen zou te verwachten zijn. Nu heeft de geachte spreker uit Zeeland mij gevraagd: waarop berust die som van 1 miljoen? Er was geen staat overgelegd, waaruit hij dat kon vinden. De som van een miljoen vloeit vooreerst voort uit de rentebesparing van f 300 000 door de kapitalen, die in den loop van dit jaar tot amortisatie zijn besteed. En wat de overige zeven ton betreft, dit is het gewone bedrag waarop datgene wordt geraamd, dat in den regel in elk jaar minder wordt uitgegeven dan begroot was. Nu had daarvan wel een staat overgelegd kunnen worden, maar die zou dan slechts eene gesplitste raming kunnen zijn. De besparing van zeven ton op de gewone uitgaven berust alleen op de ondervinding; nooit wordt de begroting geheel uitgeput. Er is altijd een overschot.

Een tweede punt, dat ik even wilde aanroeren, is de aandrang van den geachten spreker uit Gelderland op de indiening van de comptabiliteitswet. Het heeft mij leed gedaan, dat de geachte spreker, op het oogenblik waarop ik gezegd had dat die wet gereed is en spoedig naar den Raad van State zal kunnen worden gezonden, zoo ernstigen aandrang tot mij rigt. De geachte spreker zegt: het is wenschelijk, dat die wet haren weg vinde naar de Vertegenwoordiging en niet enkel naar den Raad van State. Maar om tot de Vertegenwoordiging te komen, moet zij den Raad van State passeren. Mij dunkt dat, wanneer de Regering in de Memorie van Beantwoording verklaart, dat de wet gereed is, dan geen verdere aandrang noodig is om den Minister te bewegen

om met de inzending van de wet spoed te maken. Evenzeer als de geachte spreker, hecht ook ik veel aan die wet. Ik geloof, dat ik daarvan blijken heb gegeven, daar die wet, niettegenstaande de vele werkzaamheden aan mijn departement, thans zoo verre gereed is.

[Zie bladz. 106.] II.

De geachte spreker uit Gelderland, de heer van Nispen van Pannerden, is nog op enkele punten teruggekomen. Een enkel woord, om daaromtrent ook mijn gevoelen nog nader te doen kennen. In de eerste plaats, het al of niet stationaire der uitgaven sedert 1855. Hij heeft getracht mij in tegenspraak te brengen met mij zelven en enkele woorden aangehaald uit eene rede, door mij in de andere Kamer gehouden, waaruit zou moeten blijken, dat ik bepaald en zonder eenige nadere explicatie gezegd had, dat de uitgaven sedert 1855 stationair zijn gebleven, zoo als de spreker veronderstelt, na aftrek van de sommen voor het Huis des Konings en de nationale schuld. Ik kan dat niet gezegd hebben in den zin dien de geachte spreker daaraan hecht; en indien hij het verband naleest, waarin die woorden voorkomen, zal hij zeker tot mijne meening overhellen. Wanneer ik dat toch gezegd had, zou ik eene onwaarheid gesproken hebben, want ik wist, dat de uitgaven sedert 1855 in dezelfde mate zijn vermeerderd als er besparing op de rente heeft plaats gehad. Bij de indiening der begroting voor 1864 heb ik eene opgave geleverd van de gewone uitgaven van 1855 tot 1864, met inbegrip van de nationale schuld, en daaruit blijkt dat de uitgaven in die jaren steeds tusschen de 73 en 74 miljoen hebben gebalanceerd. Daarop liet ik onmiddellijk volgen het bedrag van de rente onzer nationale schuld, zoo als dat is verminderd sedert 1855, en ik eindigde met te zeggen: »Hieruit nu blijkt duidelijk, dat alleen de verminderingen van het rentebedrag eene verhooging van ons budget hebben voorkomen en dat ons budget er gansch anders zou hebben uitgezien, wanneer wij niet zoo krachtig hadden geamortiseerd." Ik vraag nu, of het mogelijk is, aan mijne woorden den zin te hechten dien de geachte spreker er aan geeft.

De inkomsten zijn niet vermeerderd, zegt de geachte spreker, althans niet in die mate als de Minister voorstelt. En nu vergelijkt de geachte spreker de opbrengst der belastingen in 1855 met de raming voor 1865 en zegt: ziet, een verschil van slechts enkele tonnen. Ik heb daarop tweeërlei aanmerking. Vooreerst vergelijkt de geachte spreker opbrengst en raming van twee jaren; en in de tweede plaats vergeet hij, dat sedert 1855 eene belangrijke belasting, die op het gemaal, is afgeschaft. Neemt men dit daarbij in aanmerking, dan is, al vergelijkt men zelfs opbrengst met raming, de toestand niet ongunstig. Maar ik meen dat men opbrengst met opbrengst, en raming met raming moet vergelijken. Ik beroep mij hier al wederom op hetgeen ik bij de indiening der begroting voor 1864 gezegd heb. Ik heb toen geleverd een overzicht van de toenemende opbrengst onzer belastingen sedert 1855, en daaruit is gebleken, dat zij in 1855 geraamd waren op f 58 799 000. Voor 1865 is de raming f 63 958 000, zoodat er eene vermeerdering van 5 miljoen is, waarbij men nog dient in aanmerking te nemen de afschaffing van het gemaal na 1855.

Het tekort. Ik zal daarover niet meer uitweiden. Alleen dit: de geachte spreker heeft gezegd: gij brengt op de begrooting aan meerdere koloniale bijdragen voor 1865 eene som van f 8 396 503; de Scheldetol nu bedraagt f 3 809 253; waar tegenover gij voor de buitengewone amortisatie slechts stelt 10 miljoen, want één miljoen is verpligte amortisatie. En hieruit nu besluit de geachte spreker tot een tekort. Hoe de geachte spreker daaruit besluiten kan dat er een tekort is, is mij nog niet duidelijk. Hij vergeet dat men, om een tekort te constateren, niet enkele cijfers van eene begroting moet nemen, maar het een beschouwen in verband met het ander, en dan wijs ik hem op eene belangrijke uitgaaf, de 14½ miljoen voor de spoorwegen, die natuurlijk ook door buitengewone middelen moeten worden bestreden.

De geachte spreker zegt: bij eene gewone opmaking van de begroting zou er een tekort zijn. Ja, maar wat is gewone opmaking? Dit is juist het verschil van meening. Sommigen zeggen: gewone opmaking is, dat men uittrekt 10 miljoen voor de spoorwegen. Ik vraag: waarom juist 10 miljoen? Het is waar, de spoorwegwet zegt dat minstens 10 miljoen moeten worden aangewezen, maar volgt nu daaruit dat 10 miljoen eene gewone uitgaaf is en het meerdere eene buitengewone?

De geachte spreker uit Gelderland meent verder dat ik mij verkeerd heb uitgedrukt toen ik zou gezegd hebben, dat er niemand zou zijn in Indie die het batig slot niet langer zou verlangen te bestendigen. Ik heb dat niet te kennen gegeven. Ik heb in de andere Kamer gezegd tegenover de citaten, die men toen leverde, dat mij daaruit

II. *Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865.* (Algemeene beraadslaging.)

niet gebleken was, dat men in Indie volstrekt geene bijdrage meer aan het moederland gunde. Nu komt de geachte spreker met een ander citaat, waaruit, naar hij meent, zou blijken, dat er werkelijk hier en daar welligt in Indie zijn, die het batig slot niet aan het moederland gunnen. Dit bewijst nog niets tegen hetgeen ik in de andere Kamer heb gezegd, evenmin als het iets zou bewijzen voor hetgeen sommigen zoo voorkomt, dat wij met betrekking tot dat batig slot op eenen verkeerden weg zouden zijn.

De geachte spreker is in de laatste plaats teruggekomen op hetgeen ik gezegd had over de comptabiliteitswet, dat zijn aandrang mij op dit oogenblik verwonderd had. Ja, Mijnheer de Voorzitter, het heeft mij bevreemd, na de pertinente verklaring die ik gegeven had, dat de wet gereed was en spoedig naar den Raad van State zou worden gezonden. Dat zij sedert zestien jaren nog niet is tot stand gekomen, is mijne schuld niet. Zoodra ik aan het hoofd van het Departement van Financien kwam, heb ik mij onmiddellijk met dat ontwerp bezig gehouden. Maar de geachte spreker gelieve in aanmerking te nemen, dat men niet alles te gelijk doen kan en dat dit een onderwerp is, waarvan de bewerking niet aan iedereen kan worden opgedragen.

De geachte spreker uit Zeeland heeft de begroting getoetst aan de spreuk: zet de tering naar de nering, en hij meent, dat de begroting dien toets niet kan doorstaan. Hij zegt: in mijne gewone huishouding zou ik niet gaarne voor mijne uitgaven inkomsten bestemmen waarvan ik niet zeker was, en dat behoort ook te geschieden ten opzichte van den Staat. De toekomstige koloniale bijdragen, voegt de geachte spreker er bij, zijn geene *zekere* baten. Nu meen ik toch te mogen vragen, of, zoo men enkel moest rekenen op fondsen, waaromtrent men volkomene zekerheid had, eenige raming van middelen mogelijk zou zijn. Ik wijs den geachten spreker bij voorbeeld op de successieregten, die voor een belangrijk cijfer onder de middelen zijn uitgetrokken: is men van die raming verzekerd? Is men ooit verzekerd, dat eenige raming aan de verwachting zal voldoen? Volgens dien regel, zou eene raming van middelen onmogelijk zijn. Men behoort echter te ramen hetgeen men in redelijkheid meent dat zal kunnen worden verkregen. Verder kan men niet gaan. In dien geest is dan ook de raming van de toekomstige koloniale bijdragen opge maakt. Die raming is niet in den blinde geschied, maar de gronden zijn opgegeven waarop ze rust, en ik geloof dat die volstrekt niet overdreven zijn.

De geachte spreker zegt: een volgend jaar kan men over geen twee koloniale batige sloten beschikken; waarom heeft men die nu genomen? Ik heb zoo menigmaal het doel van dat voorstel

aangetoond, dat ik waarlijk moet wanhopen den geachten spreker van het wenschelijke daarvan te overtuigen. Ten vorigen jare heeft in de andere Kamer groote aandrang plaats gehad om toch zoo veel geld niet renteloos in de schatkist te laten liggen. Men achtte het wenschelijk, het in 1859 aangenomen beginsel, om de toekomstige koloniale baten niet meer op de begroting te brengen, los te laten. Ik heb het tot stand komen van de Indische comptabiliteitswet willen afwachten. Maar toen in die wet dat beginsel was opgenomen, heb ik gemeend aan den aandrang te moeten toegeven, en dat ook mij de zaak wenschelijk voorkwam. Het is geenszins geschied, gelijk de geachte spreker meent, omdat eerst de uitgaven waren verhoogd en ik toen naar een middel tot dekking daarvan heb gezocht; ik heb de som voor amortisatie verhoogd nadat het middel gevonden was. Ik heb gemeend het beginsel, door de comptabiliteitswet aangenomen, nu reeds in toepassing te moeten brengen.

Ten opzichte van dit punt heeft de geachte spreker nog gezegd: ik heb niet vermoed, dat dit beginsel in de comptabiliteitswet lag; ik zou, had ik het geweten, mij daarmede niet vereenigd hebben. Uit de gewisselde stukken — ik heb het bij de behandeling van de Wet op de Middelen duidelijk aangetoond — blijkt dat beginsel ten duidelijkste. Zoowel van den kant der Kamer als van dien der Regering is dit beginsel vooropgezet, zoodat men zich daaromtrent niet vergissen kan, daarlatende nog dat ook de woorden van het artikel geen twijfel overlaten.

Nu heeft de geachte spreker ook nog gezegd, dat hij is voorstander van amortisatie; maar hij meent dat het beter ware om, telkens naar gelang de baten voorhanden zijn, voorstellen tot amortisatie in te dienen. Ik geloof dat, als men deze wijze van handelen volgde, de geachte spreker en de leden der Kamer over het algemeen het niet zeer aangenaam zouden vinden, om telkens voor de behandeling van eene kleine amortisatiewet te worden opgeroepen. In den regel komt deze Kamer van Julij tot de helft van December niet bijeen tot de behandeling van wets-ontwerpen. Kan het nu aangaan dat, wanneer een zeker bedrag aan baten voor amortisatie beschikbaar is, de Kamer telkens worde bijeengeroepen tot behandeling van een daartoe strekkend voorstel? Ik geloof het niet. Daarenboven is het beginsel, in deze begroting nedergelegd, ten vorigen jare ook door de Tweede Kamer gehuldigd, om namelijk te zien welke sommen reeds bij het opmaken der begroting voor amortisatie kunnen worden aangewezen, het aan de prudentie van den Minister van Financien overlatende, in hoe ver van het verleende crediet gebruik kan worden gemaakt.

16DE ZITTING. — 4 JANUARIJ.

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Algemeene beraadslaging.)

(SUPPLEMENTBLAD.)

REDEVOERINGEN, uitgesproken door den heer

Thorbecke, Minister van Binnenlandsche Zaken,
in de zitting van den 4den Januarij 1865.

[Zie bladz. 104.] I.

Den geachten spreker uit Gelderland, den heer Schimmelpenninck van der Oije, hoorde ik in den aanvang zijner rede met genoegen verklaren, dat hij als lid dezer Kamer het zijne taak acht het stelsel van regering en de begroting in hoofdtrekken, niet zoo zeer in bijzonderheden, na te gaan.

Daarop heeft hij tegen de Regering drieërlei bedenking — zal ik niet moeten zeggen drieërlei verwijt? — gerigt. Vooreerst, partijdige benoemingen, ten andere, centralisatie, ten derde, men onderneemt te veel.

Partijdige benoemingen. Zoo ik ooit eenig verwijt met een volkomen gerust, ja helder, vrolijk geweten heb vernomen, dan is het de tegenwerping, dat benoemingen, voor zoover de voordragt van mij kwam, het kenmerk van partijdigheid dragen.

Het doet mij inderdaad leed dat op die bedenking niet, gelijk op andere, met de stukken kan worden geantwoord. De geachte spreker heeft dit zelf gevoeld. Men zou in persoonlijkheden vervallen; men zou, niet den Minister, maar anderen compromitteren. Wat mij betreft, ik geef aan ieder lid van de Staten-Generaal gaarne opening van elke correspondentie, die over eene benoeming wordt gevoerd. Hij zal zich dan kunnen overtuigen van de nauwkeurigheid waarmede naar de meeste bekwaamheid en verdienste gezocht wordt. Wanneer men in eene benoeming die niet behaagt — en eene benoeming zal zeldzaam aan ieder behagen — partijdigheid zoekt, zal men zeer dikwijls misleid worden door de onderstelling der gezochte intentie. Uit partijdigheid zal men soms eene benoeming verklaren, die een gansch anderen grond heeft, en die door hem, welke thans de betigting van partijdigheid uit, anders zou worden beoordeeld zoo hij bekend ware geweest met hetgeen aan de benoeming is voorafgegaan. Er is niet ééne correspondentie over eenige benoeming, die ik niet aan een lid der Kamer, indien ze wordt gevraagd, zal bloot leggen.

Centralisatie. In het verslag der Kamer is dat woord ook ten aanzien van den Minister van Binnenlandsche Zaken gebezigd, en ik vroeg de bewijzen van centralisatie in den afkeurenden zin, waarin dat woord werd gebruikt. Centralisatie in dien zin bestaat wanneer een Gouvernement aan zich trekt of doet wat aan anderen, hetzij publieke besturen, bijzondere vereenigingen of individus, behoort overgelaten te worden.

De geachte afgevaardigde deed mij het genoegen feiten bij te brengen: ik zal ze één voor één beschouwen.

Hetgeen met Overijssel gebeurd is, en in deze en de andere Kamer meermalen besproken werd. De geachte afgevaardigde zegt: de Koning moest daarin geen oordeel hebben. Wat de zaak zelve betreft, geeft de geachte afgevaardigde den Minister gelijk; maar — zeide hij — men moest de provinciale Staten gelijk laten houden. Mag dat? Is de Koninklijke goedkeuring van eene begroting of van een ander besluit van provinciale Staten niets dan eene formaliteit? Ik meen dat de Koning mede-wetgever is. De Koning, als de Staten, heeft evenzeer het goed beleid der provincie te behartigen. Wordt daartegen gehandeld; loopen door een besluit der Staten de belangen, de middelen der provincie gevaar te worden verward, dan behoort de Koning in het belang der provincie en van het Rijk te hinderen.

In elk geval, Mijnheer de President, kan dat feit strekken tot betoog van centralisatie? Het is eene andere beschouwing van hetgeen de Koning te doen heeft, welke de geachte spreker te berde brengt, dan de mijne. Wij vatten beiden de taak van het Koninklijk bestuur anders op. Bewijst hij dat ik aan het Gouvernement trek wat daaraan niet behoort?

De geachte afgevaardigde heeft vervolgens een Koninklijk besluit van Mei 1863 aangehaald, betreffende een post op eene gemeente-begroting voor werkzaamheden aan de griffie ten behoeve van kiezerslijsten verrigt. Er waren op de secretarie voor schrijfwerk te dien behoeve eenige guldens uitgegeven en de secretaris reclamde die som. Gedeputeerde Staten van Gelderland meenden, dat die uitgave behoorde tot de gewone uitgaven van de secretarie, door den secretaris uit zijne jaarwedde te kwijten. De Raad van State adviseerde tegen het oordeel van Gedeputeerde Staten, de Minister daarentegen droeg aan den Koning handhaving van dat

oordeel voor. Ik heb niet goed verstaan of de geachte spreker dit ook als een bewijs voor centralisatie bijbragt.

Eene andere zaak, nog een jaar vroeger. Den 28sten Julij 1862 zijn gemeentebesluiten van Cadzand en Biervliet vernietigd. Daar goldt het een verbod om wegen met rijtuigen van zekere zwaarte in verband met zekere breedte der vellingen te berijden.

De Gedeputeerde Staten en de gemeenteraden waren het eens, zegt de geachte spreker, en nu gaat evenwel de Minister vernietiging van die besluiten voordragen.

De gronden voor de vernietiging zijn in het besluit verklaard. Het was niet alleen de bij ons ingevoerde fransche wet, maar het algemeen belang. Indien toch ieder gemeentebestuur of zelfs ieder provinciaal bestuur dergelijk verbod mag uitvaardigen, dan zal de circulatie aldra beperkt worden. Derhalve is hier niet te denken aan centralisatie, dan in zooverre het gold de algemeene circulatie te handhaven en een groot algemeen belang in zijn regt te herstellen.

Wat te Haarlemmerliede is voorgevallen: ook een punt in de andere Kamer nog al behandeld. Wat is daar gebeurd? Men houdt een vergelijkend examen en burgemeester en wethouders moesten de zes kandidaten, die het best hadden voldaan, op de lijst brengen. Maar op verlangen dat de 7de, een Katholijk, eene plaats krijge, voeren burgemeester en wethouders den zesde — de lijst kan slechts een maximum van zes kandidaten bevatten — af en brengen den zevende als zesde op de lijst. De bedoelde persoon werd vervolgens benoemd.

Het besluit is vernietigd en waarom? Een vergelijkend examen zou eene misleiding zijn, zoo niet ten gevolge daarvan degene, die de bekwaamste bleek, benoemd wordt. De meening van de wet zou dan, mijns inziens, regtstreeks worden geschonden. Daardoor wordt evenwel aan den schoolopziener nog geen overwigt verzekerd, want het hangt niet van hem alleen af de zoogenaamde punten te bepalen. Er kan een overleg voorafgaan tusschen burgemeester en wethouders en den schoolopziener over de wijze waarop de punten zullen worden geregeld. In vele gemeenten teekenen de burgemeester en de wethouders aan, en dan wordt door hen met den schoolopziener uitgemaakt, hoe de ranglijst zal worden opgemaakt. Is dit nu hier niet geschied, dan is dit een verzuim van burgemeester en wethouders. De meening is niet, den schoolopziener over het advies van burgemeester en wethouders aan den raad te laten gebieden; burgemeester en wethouders zijn vrij om de regels, die voor het plaatsen op de lijst zullen worden gevolgd, van te voren vast te stellen; maar het is duidelijk dat in den geest der wet een vergelijkend examen moet dienen om een waarborg te geven, en die waarborg mag alzoo niet verzaakt worden.

In elk geval heeft die bedenking, berustende op eene andere opvatting van de wet dan de mijne is, met centralisatie niets gemeen.

De geachte afgevaardigde sprak vervolgens van onderscheidene beslissingen van Gedeputeerde Staten in geschillen van bestuur. Met centralisatie hangt dit evenmin zamen; ik vat althans het verband niet. De geachte afgevaardigde zegt te regt, dat Gedeputeerde Staten soms beslissen zonder appél, in andere gevallen met appél aan den Koning. In sommige gevallen blijft dus niets anders over dan cassatie, namelijk wanneer Gedeputeerde Staten zonder appél beslissen. Dat nu die ongelijkheid bestaat is de schuld niet van den Minister; de geachte spreker gelieve zich art. 168 van de provinciale wet te herinneren: »De uitspraken van Gedeputeerde Staten over geschillen van bestuur of andere, wier beslissing hun door bijzondere wetten is opgedragen, worden geschorst of vernietigd op de wijze en met de gevolgen, in die wetten omschreven.»

Staat nu in de bijzondere verordening dat Gedeputeerde Staten in het hoogste ressort beslissen, dan blijft het eene beslissing in het hoogste ressort. Daaraan is alleen te gemoet te komen door eene algemeene wet, waarover bij de beraadslaging over de begroting in de Tweede Kamer gehandeld is. Ik was altijd genegen tot dergelijke wet mede te werken. Zij is, geloof ik, een noodzakelijk gevolg van die, welke den Raad van State regelt. Ook deze contentieuse regtsmagt van Gedeputeerde Staten moet in het algemeen, niet enkel door bijzondere wetten en verordeningen, worden geregeld. Hier is eene leemte in onze wetgeving, die zal worden aangevuld.

Concessien, zegt de geachte spreker, worden nu geweigerd of toegestaan naar het oordeel van den Minister; hij verlangt eene wet. Hij heeft reden om te gelooven, dat, wanneer ik eene wet stellig heb toegezegd, zij zal komen; ik mag evenwel verzoeken dat men zich niet te veel voorstelle van hetgeen zoodanige wet ons zal kunnen geven. Welke ook die wet zij, zij zal toch de instructie der zaken moeten overlaten aan het Gouvernement, en ook nadat de instructie is afgeloopen zal zeer veel aan het oordeel van het Gouvernement moeten overgelaten blijven. Het zal onmogelijk

II. Staatsbegroting voor het dienstjaar 1865. (Algemeene beraadslaging.)

wezen, het verleen van concessien gelijk eene machine in ieder geval volgens vooraf bepaalde regelen te laten werken. In allen gevalle, wij zullen dat zien, wanneer het ontwerp bij de Kamer ingekomen zal zijn.

Men moest, zeide de geachte afgevaardigde ten laatste, » de krachten meer concentreren, niet alles beginnen en niets voltooien. » Mijnheer de President, zoo het iets groots is hetgeen men begint, zou dat voltooid kunnen worden in den loop van één of twee jaren? » De krachten meer concentreren, » dit is hetgeen ik bijzonder wensch, en ik wenschte ook dat dit vóór mij gebeurd mogt zijn, zoodat ik, daar het niet gebeurd is, nu niet in de verplichting ware, de krachten zoo zeer te splitsen. Eene hoofddred, waarom wij tegenwoordig onze finantie en andere krachten zoo zeer moeten verdeelen, is de wet tot aanleg van spoorwegen. Dit hangt zamen met den aanleg van publieke werken in het algemeen, en ik zal de vrijheid nemen, bij de behandeling van hoofdstuk V, op dit punt, zeker een der hoofdtrekken van ons stelsel van regering, nogmaals de aandacht der Vergadering te vestigen.

Wat nog eens het verwijt betreft aangaande centralisatie, in dien zin waarin men het tegen deze Regering aanvoert, indien ik centralisatie voorstond zou mijne gansche loopbaan tegen mij getuigen. Wanneer ik centralisatie wilde, zou ik niet de wet tot aanleg van Staatsspoorwegen hebben tegengesproken, want die brengt centralisatie te weeg; dan zou ik niet de wet tot exploitatie dier spoorwegen voorgedragen, maar de exploitatie aan den Staat gehouden hebben; dan zou ik niet de wet tot regeling van het middelbaar onderwijs hebben ingevoerd, gelijk zij nu ingevoerd wordt; dan zou ik niet in de provincien, gelijk nog onlangs gebeurd is, een eigen waterstaatsbestuur laten tot stand komen. Ik zal geen andere voorbeelden bijbrengen.

Tot mijn leedwezen was ik niet tegenwoordig bij de rede, die de geachte afgevaardigde uit Noordholland, de heer Hartsen, onmiddellijk na de pauze heeft uitgesproken. Mijn ambtgenoot voor Justitie heeft de goedheid gehad de punten op te teekenen die mij aangingen, en ik zal, die opteekeningen volgende, een paar woorden zeggen. Slaat dit niet volkomen op zijne bedenkingen, de geachte spreker gelieve mij in staat te stellen om treffender te antwoorden dan ik nu wellicht, daar ik niet zelf hoorde, antwoorden zal.

Volgens die opteekeningen » verwacht die geachte spreker niet veel van deze Regering, want na acht jaren oppositie kon zij niet anders doen dan het oude tracé volgen. » De geachte spreker schijnt dit gezegd te hebben in dien zin, dat deze Regering niets anders kon doen of niets anders doet dan hare voorgangers.

Twéeërlei opmerking daartegen. Ik was eene reeks van jaren in de oppositie, maar die oppositie was geen oppositie om tegen te werken of tegen te spreken, maar een programma van regering; een programma op de wetgeving van die jaren niet zonder invloed.

» De Regering doet niets anders dan hare voorgangers. » Hoe verklaart de geachte spreker dan de oppositie, die wij ondervinden? Indien men niet wist welk het karakter is van onze regering, men zou het kunnen leeren kennen uit de oppositie, die, zoo wij niets anders deden dan onze voorgangers, niet zou bestaan.

De geachte spreker verwondert zich over het zeggen van den Minister, » dat ieder de handen ruim heeft wanneer hij de klagten hoort over traagheid in den aanleg van spoorwegen en in het verleen van aangevraagde concessien, bijv. tot aansluiting der residentie. » Het hoofd van den geachten spreker is te helder om zich aan klagten te storen; hij vraagt naar de gronden van die klag-

ten. En waar zijn nu die gronden? Heeft iemand zich hier of daar — want tot het ongeluk van de spoorwegwet behoort ook dat op zeven of acht punten te gelijk moet gewerkt worden — bij onderzoek overtuigd dat de eerste opneming door de ingenieurs langer heeft geduurd dan zij duren moest? Zijn zij langer dan noodig was bezig geweest met het opmaken der kaarten? Heeft het opmaken van de onteigeningsbescheiden te veel tijd gekost? Is eene onteigeningswet te lang bij den Raad van State geweest? Was, nadat de wet was aangenomen, de uitvoering langzaam? Had men eene of andere zaak sneller kunnen doen? Men dient bepaaldelijk aan te wijzen, dit of dat werk kon sneller zijn uitgevoerd dan geschied is. Zonder dat is de klagt enkel uiting van ongeduld naar eene zaak die men wenschelijk acht.

Traagheid in verleening van concessien. Wanneer ik van de eene zijde hoor: gij zijt te voortvarend en doet te veel, dan mag toch wel degeen, die over mijn tragen voortgang hoort klagen, vermoeden dat daarvoor redenen kunnen zijn. Met wat hebben wij hier te doen? Met ééne aanvraag? Met aanvragen betreffende een geheel net van spoorwegen; met vijf aanvragen voor eene verkorte gemeenschap tusschen Rotterdam en Amsterdam; met twee aanvragen voor een gedeelte van die lijn; met twee of drie verschillende aanvragen voor eene lijn van Scheveningen over 's Gravenhage naar Utrecht, en van Utrecht naar Deventer en Almelo. Moeten die aanvragen niet te zamen worden overwogen? Kan men ééne aanvraag van den beginne af uitkiezen, en die lijn onafhankelijk van de andere beschouwen? Men kan dan zeer wel eene concessie verleen. Doch ware die verleend, en na maanden wierd eene andere verleend, dan kon de toestand voor den eersten concessionaris wel geheel veranderen, en zou hij wellicht zeggen: had ik geweten dat die tweede of derde concessie verleend zou worden, ik zou de mijne nooit gevraagd hebben. Of is het denkbaar dat vijf malen de kortste weg zal worden gelegd tusschen Amsterdam en Rotterdam, en dat degeen, die nu aanvraag doet voor den bouw van eenen weg van hier naar Gouda, daaraan zou denken, zoo hij wist, dat een weg gebouwd zal worden van hier regstreeks naar Utrecht? Dan zou men mij te regt tot verwijt kunnen maken: gij zijt te voortvarend. Men moet daarom die ontwerpen in zamenhang behandelen; zij moeten in hun verband overwogen, onderzocht en afgedaan worden.

[Zie bladz. 105.] II.

Er zou, volgens den geachten spreker uit Gelderland, den heer van Nispen, eene schakel in mijn verhaal ontbreken. Ik kan dat hoogst moeilijk beoordeelen, zoolang hij niet zegt welke; zoo ik overgeslagen heb, moet ik verschooning vragen, doch ik word met een détail overvallen. Zooveel honderde kleinigheden komen aan het Departement van Binnenlandsche Zaken voor, dat mij ligt iets kan ontsnapt zijn, en mijn verhaal uitvoeriger had kunnen wezen, hoewel ik mij op dit oogenblik niet herinner, dat een punt is voorbijgegaan waaraan eenig gewigt moest worden gehecht.

De geachte spreker vraagt, of een lid der Staten-Generaal, zulks verlangende, volledige mededeeling en inzage van de stukken, tot de zaak van Haarlemmerliede betrekkelijk, zou kunnen verkrijgen.

Ja, Mijnheer de President, ieder lid zal de stukken, van het eerste tot het laatste, kunnen inzien, om daaruit de verlangde ophelderingen te putten.